

SOCIALNA ANTROPOLOGIJA

Dr. VESNA VUK GODINA

SIMONA LEČNIK Predmet in mesto antropologije v sistematiki ved

Antropos = človek; logos = znanost

ANTROPOLOGIJA je **obča znanost o človeku**. Njen namen je sintetizirati vso znanje o človeku.

Antropologija je dosegla **izjemen sintetičen podvig**. Proučuje (odkriva) neevropske družbe, ljudstva. V bistvu je **veda o drugih ljudstvih** (različnih od evropskih). Njeni začetki predstavljajo odkrivanje neevropskih svetov, odkrivanje drugačnih ljudi v smislu načina življenja. Odkrivanje in preučevanje je temeljilo na **primerjavi študij** neevropskih družb in kultur.

Znotraj in zunaj antropologije velja soglasje, da je antropologija **najbolj generalna veda o človeku**.

PREDMET ANTROPOLOGIJE je človek. Predstave o človeku so v različnih družbah različne, zato je tudi predmet antropologije v različnih družbah različno pojmovan. **Antropologija je takšna, kakor razumeš predmet njenega preučevanja – človeka**. Predmet proučevanja je torej zelo nejasen, zaradi česar je težko definirati področja antropologije.

Pogled na znanost

Obdobje pred 18. stoletjem

V tem obdobju je bil **človek del božjega reda, del božjih zakonov in je tako predmet teologije**. Znanost ni bila potrebna, saj je bila objektivna resničnost stvar teologije. Pred 18. stoletjem so za **kozmiologijo** (sistem predstav o svetu) veljali božji zakoni. Ustvarili so jo po svetem pismu ter katoliški doktrini. Na ta način so **ustvarili univerzalen red stvari**. Veljalo je prepričanje, da človek zunaj tega reda ne more obstajati. Z raznimi raziskovalci, osvajalci (Vasco de Gama, Kolumb) pa so evropska ljudstva prišla v **stik z neevropskimi ljudstvi**. Na novo odkriti svetovi pa so kršili vsa pravila Svetega pisma ali le-tega sploh niso poznali.

1. epistemološki rez

Pride do **ateistične poteze** □ **izvzeli so človeka iz sfere božjih zakonov** (tako da za človeka božji zakoni ne obstajajo). Začela se je uvajati miselnost, da je bil človek izvzet iz sfere božjih zakonov, ko je bil ustvarjen. Vprašanje, ki se s 1. epistemološkim rezom pojavi je: **Kakšni zakoni torej veljajo?** Človek je predmet sfere **naravnih zakonov**. Teh zakonov se ne more spreminjati, potekajo po svoji lastni volji. □ Ljudje potrebujejo dejavnost, ki bo ljudi razumela, razložila naravne zakone, ki vladajo človeškemu fenomenu. □ **Nastane znanost**.

2. epistemološki rez

Emile Durkheim področje znanosti razcepi na **naravoslovje** in **družboslovje**.

MARCEL MAUSS

Mauss je klasik antropologije. Izšolal se je v tradiciji svojega strica. Znanost je predstavil tako, kot si jo sedaj predstavljamo mi – znanost je **projekt, ki po objektivnih znakih išče resnice**

NARAVOSLOVJE
raziskuje naravne zakone

DRUŽBOSLOVJE
preučujejo zakone, ki urejajo družbene zakone

Mauss je predstavil **tri ideje o znanosti**, ki jih je po vzel po Durkheimu:

1. **Obstajajo deli človeškega fenomena, ki jih je potrebno izvzeti.**
2. **Družbeno vedenje človeka usmerjajo zakoni SUI GENESIS.**
3. **Če hočemo ugotoviti, kako zakoni SUI GENESIS delujejo, je potrebno iti v male družbe, kjer je družba preprostejša in preglednejša.**

ESEJ O DARU

Esej o daru je Maussovo prvo delo in v njem je skušal Durkheimove ideje analizirati na primeru darovanja. Podal je tri predpostavke o zakonih SUI GENESIS:

1. so objektivni zakoni in se s časom ne spreminjajo
2. vsi družbeni zakoni delujejo povsod isto (spremenjena je le oblika)
3. v raziskavo je potrebno vključiti majhne, neevropske družbe (kot raziskovalni laboratorij)

Analizo darovanja začne kot Durkheim pri Samoruru: **Ali je dar akt svobodne individualne volje?** Vse kaže na to, da je: darilo kupiš, daš – vse se sami odločimo, kar kaže na individualno aktivnost. Vendar pa je ta **individualna aktivnost le navidezna** (npr. nekdo nam na cesti hoče podariti 5 mio. \$ – to je nemoralno, saj ne moreš darovati kar vsakemu in tudi ne moreš kar sprejeti vsakršnega daru). Ni res, da lahko vsakemu kadarkoli in karkoli podariš, prav tako ne moreš kar izstopiti iz darovanja (npr. mami ne moreš podariti vibratorja in seksi perila). Teh pravil, ki nas pri darovanju vodijo, se ne zavedamo, jih pa upoštevamo. – **NEZAVEDNA PRAVILA**
Mauss je dejal, da obstajajo **4 osnovni zakoni, ki vodijo darovanja:**

1. NAČELO OBLIGATORNOSTI

– *Dar je treba DATI.*

V vsaki kulturi, socialni skupini obstajajo določeni markirani trenutki časa, ko je darilo potrebno dati (npr. rojstni dan, obletnica,...), v tem obdobju je obvezno potrebno dati darilo, če ne se »oškodovanci« jezijo, če je to pravilo kršeno, sledi kazen.

– *Dar je treba SPREJETI.*

To je še bolj pomembno, kot dati darilo. Če dar ni sprejet, darovanje kot socialni akt ne more potekati. Darilo moraš sprejeti, zato da lahko potečejo še ostala načela darovanja. Sprejeti dar je akt obljube, da se bo dar vrnil. Poanta daru ni v tem, da ti je darilo všeč, temveč da ga vzameš).

Kršenje enega od teh načel je žalitev ali napoved vojne. Kršenje vodi v konflikt.

2. NAČELO RECIPROČNOSTI

Če dar sprejmeš, ga moraš vrniti. Darovanje je **obligacija, ki tistega, ki darilo sprejme, spremeni v dolžnika**. Dar pomeni dolg. Ko bo dar vrnjen s proti darom, bo oseba dolžnik, nato pa bo spet tisti drugi dolžnik (to poteka v časovnem zamiku). □ tako teče **dolžniško razmerje** (med otroci in starši pa poteka upniško razmerje).

3. NAČELO EKVALENTNOSTI

V Evropi to pomeni, da vrnemo enako drago darilo □ napačno branje daril. Pri daru ne gre za ceno. **Vračamo istovrstne darove** (darove z isto uporabno vrednostjo). Pri nas imamo kategorije, ko so ekvivalentne (npr. bonboniera, šampanjec, knjiga predstavljajo enako kategorijo daril). PRIMER: Živiš v družini, ki je bogata. Za rojstni dan dobiš vse, kar si želiš (otok, avto,...). Zaljubljen si v revno dekle, sošolko. Ona ti da listek, iztrgan iz zvezka, na katerem piše, da ti želi vse najboljše in da te tudi on ljubi. □ Ta listek je zate najdragocenejši dar, kljub temu, da sta njegova ekonomska vrednost in uporabnost nični. Vrednost daru nima nobene povezave z ekonomsko ali uporabno vrednostjo. Darovi imajo neko posebno, drugo vrednost – imajo nekaj, kar imajo le oni – to je **MANA** (mana je serija neartikuliranih spominov na primarno izkušnjo ugodja). Darovi so tipični predmeti, ki imajo mano. Ne vemo točno, kaj mana je, je pa točno tisto, za kar pri daru gre. Tisto »nekaj« se v evropskem svetu racionalizira kot simbolizacija □ dar dobi simbolno vrednost. Dari govorijo, pripovedujejo zgodbe (npr. odnosi med darovalci).

4. DAROVI IMAJO SOCIALNO – DRUŽBENO FUNKCIJO

□ Darovi vzpostavljajo odnose.

Ko daste dar osebi, ki s teboj ni v odnosih, stopiš v odnos **reguliranega darovanja**. Gre za vzpostavljanje kooperativnih odnosov med nesorodniki. Darovanje je hiter, enostaven, univerzalen način, da nekoga zvabiš na svojo stran (postane tvoj dolžnik). PRIMER: V pravljici kralj daruje princesko zmaju in ta preneha biti kraljevi sovražnik. Darovanje je pretvorba nevtralne osebe ali sovražnika v osebo, ki je na tvoji strani.

□ Darovi ohranjajo socialne odnose.

Darovi se v časovnem razmaku obnavljajo, zato da socialni odnosi obstajajo. Obstajajo tudi v kooperativnih odnosih. Odsotnost daru pod vprašaj postavi status, odnos. Darov se nikoli ne sme zavreči, niti se jih ne sme podariti naprej. Dar je stvar, katere lastnosti so nepomembne, simbolizirajo pa odnos (igra simbolnih mandatov). DAROVI imajo MANO, ko so DANI, prej ne!

ANALIZA AVTOSUGESTIVNE SMRTI

Gre za klasično referenco, ki analizira, kako in kaj ima smrt opraviti s psihološkimi komponentami. Mauss je pri tem uporabil melanezijski material; gre za **prestopanje človeške sence**. Koncem 19. in v začetku 20. stoletja je to veljalo za tabu. Prepovedano je bilo stopiti na človeško senco. Če si nanjo stopil, si storil prekršek, kateremu je sledila predpostavka: smrt (umrl si naravne smrti). Mauss se je ukvarjal s problemom, kaj se zgodi s človekom, ki prestopi človeško senco. Človek, ki ima status dolgo živečega človeka, dobi status umirajočega, če prestopi senco drugega človeka. Začne verjeti, da bo umrl. Če človek ve, da bo umrl, se mu spremeni presnova in začne telesno umirati. Ker to, da ve, da bo umrl, vpliva na njegovo funkcioniranje in **presnova sledi temu, kar se pričakuje, da je normalno v določeni situaciji**, ne temu, kar človek hoče. To je problem **konformizma**. Človek je konformno predpisan določeni situaciji. To se zgodi tudi, če gre na škodo neke osebe, kar pa je vseeno, kajti če ne umre, deluje proti kulturno predpisanim navodilom. **Kultura je posamezniku bolj notranja kot si mislijo**. Ne gre za nekaj kar lahko posameznik zavrže. Še naša presnova uboga kulturne standarde, tudi če je to v našo

škodo. **Fiziologija je kulturno definirana oz. organizirana.** Razlika je med tem, kaj hočemo in kaj vemo. Vedno zmaga vedenje, torej nehotenje. Mauss pravi, da **kultura usmerja človekove somatske procese zato, ker je tako globo v njem.**

Vsaka kultura ima situacijo, ko posameznik deluje proti sebi zaradi organizacije kulture. Pri nas je to primer diagnoze raka. Tisti trenutek, ko izvemo diagnozo, se spremenijo naša pričakovanja in pričakovanja drugih do nas. S to diagnozo na dolgi rok naj ne bi bili več živi. Človek, ki ima raka noče umreti, ampak ve, da bo umrl. Avtosugestija ne deluje, če vemo da bomo umrli. Rak je stigmatiziran kot nekaj, kar je prehod v smrt. Raka lahko preživim samo, če **vem**, da ne bom umrl – kar pa je težko, ker smo tako naučeni; takšna je naša kultura.

Avtosugestivna smrt je napačen izraz. Kultura je tista, ki nam pravi, da bomo umrli; torej kultura je v nas, regulira naše notranje procese. To so vedenja, ki se jih naučimo (od rojstva do 5. leta) in do tega vedenja nimamo dostopa. Naša fiziologija je takšna kot je naša psihosomatika (torej mi ne vemo točno, kakšna je naša fiziologija).

Isto telo v različnih kulturah funkcionira različno. Mauss je to prvi opisal, vendar je uporabil napačen izraz. Gre za **KOLEKTIVNO SUGESTIJO.**

Kaj je predmet antropologije?

MAUSS

Človek

TRIADNI MODEL

LEVÍ - STRAUSS

Človek

DIADNI MODEL

ROTAR

Človek

Vsak od njih pod pojmom človek pojmuje nekaj drugega.

MARCEL MAUSS

Človek je celota **treh dimenzij.**

TELO

To je biološka dimenzija.
Veda, ki se s tem ukvarja je *biologija.*

PSIHA

On temu pravi »L'ESPRIT« - duh.
To je psihološka dimenzija.
Veda, ki se ukvarja s tem je *psihologija.*

SOCIALNO – KULTURNA DIMENZIJA

To je družbena dimenzija. Veda, ki se ukvarja s tem je sociologija.

To je **triadni model** človeka kot predmeta antropologije. Antropologija obravnava vse tri aspekte hkrati (biološki, psihološki in sociološki). Proučuje **kako eden vpliva na drugega.** Predmet antropologije je **človek kot totaliteta** = način, kako se človeka proučuje. Termin totaliteta je Maussov.

CLAUDE LEVÍ - STRAUSS

Človek je **diadno bitje.**

BIOLOŠKI / FIZIČNI ASPEKT

Telo
(telesna zgradba, rase, genetika)
Usmerjajo ga naravni zakoni.

SOCIALNO / KULTURNI ASPEKT

Aspekti, vezani na človekovo kolektivnost.
Usmerjajo ga družbeni zakoni.

Ta model v zahodnoevropski kulturi še danes prevladuje. Strauss je poudarjal tudi vključitev opazovalca – opazovalec je subjektiven.

BIOLOŠKO / FIZIČNI ASPEKT

Na ta aspekt delujejo naravni zakoni. Strauss pravi, da je ta aspekt samo na videz poledica naravnih zakonov. Pravi, da je **našo telesno zgradbo proizvedla kultura in ne evolucija**. Tudi Darwin ni zapisal, da je človek proizvod evolucije. Človeška vrsta je po njegovem **evolucijsko disfunkcionalna**. Preživijo najbolj usposobljeni za preživetje. **Naš celotni fiziološki sistem je nevrološko nedodelan** (Portman). Meni torej, da se naši mladiči prezgodaj rodijo. Ker se torej prej rodijo, je to evolucijsko disfunkcionalno. Darwin je vedel, da mi nismo rezultat evolucije, ker smo sami hendikepi, ki bi po vseh pravilih morali umreti. Za človeško vrsto je vpeljal princip **SEKSUALNE SELEKCIJE**, kjer ne gre za naravni izbor kot pri živalih (»preživi tista z najdaljšim vratom«). Pri seksualni selekciji glavno vlogo vršijo ženske. Ženske se odločijo, »koga bodo pripustile k sebi« (Rugelj). Ženske izbirajo, vendar je Darwin po sebi ugotovil, da ne upoštevajo evolucijske opremljenosti (npr. mišice). Ženske so se razmnoževale z inferiornimi moškimi, kar pa moškim nikoli ni bilo in ne bo jasno. Zaradi tega moški mislijo, da so ženske kapriciozne (resnica pa je, da moški ne razumejo ničesar!). Mi smo **edina vrsta, ki ne sledi evoluciji**. Zato si je potrebno zamisliti alternativni model – to je seksualna selekcija. Vendar to ni res, to ni alternativni model. Alternativni model je **KULTURA**. Človeka ni mogoče pojasniti z evolucijo.

ANTROPOGENEZA - Kako je naša vrsta nastala?

1. DIVERGENCA □□□□□
35 – 40 milijonov let nazaj
Egiptopitek

□□□**HOMINIZACIJA**□□□□
4 milijone let nazaj
Reorganizacija telesa

□□□□□□**2. DIVERGENCA**
35-40 tisoč let nazaj
Sapientizem – izguba instinkta in
pojav kulture

V tej prvi točki opice še ni bilo – torej opica ni naš prednik. Eden od možnih kandidatov za našega prednika je **egiptopitek** (mačka z oprijemalnim repom, 4 oprijemalnimi okončinami, protoprsti in protoprimateško lobanjo – zgornji del lobanje je daljši od spodnjega)-

1. DIVERGENCA

(odmik) (35 – 49 milijonov let nazaj)

Razvili sta se **dve ključni veji potomcev egiptopiteka**: ena še vedno pleza po drevesih, druga pa je šla na tla in hodi po prednjih dveh nogah (**bipedalizem**) – to so naši predniki. Ključen del fosilov so zadnje okončine. Okončine naših prednikov, ki nimajo oprijemalnih prstov, niso proizvedli možgani pač pa noge. **Gibalna tehnika vrste ustvarja sebi najbolj primerna zgradbo**. To sta dva izključujoča se evolucijska trenda. Kar je dobro za plezanje je slabo za hojo in obratno. Kar bo človek rabil, bo opice oviralo in obratno.

HOMINIZACIJA

Začne se **reorganizacija telesa**, ki poteka relativno hitro (predvsem se spremeni trup, lega srca, pljuč, rodil, hrbtenice, glave). Telo se hitro prilagodi bipedalni hoji, ki pa je že stabilna. Spremeni se tudi zgradba glave. Pri **reorganizaciji glave** obstaja več evlucijskih trendov:

- premik obraznega dela naprej,
- čeljustni del se mora krajšati,
- čeljust se pomika nazaj na vratna vretenca.

Tako se evlucijsko začne prazniti tisti del, ki ga je prej prekrival obrazni del. Tako se tam razvijejo možgani – čelno reženj, ki nastane kot zadnja prilagoditev bipedalni hoji. Ker smo hodili po dveh nogah, so se lahko razvili možgani. **Možgani so fiziološka osnova kulture**. Čelni reženj je tisti organ, ki ga moramo imeti, da lahko proizvajamo kulturo. **Organ, ki evlucijsko nastane, začne funkcionirati**. Ko pa vrsta dobi kulturo pa začne čelni reženj obratno delovati na kulturo.

35 – 40 tisoč let nazaj pride **do prve tehnološke revolucije** – pride do ogromno novih izumov. Novi izumi se blazno hitro kopičijo. Torej so imeli kulturo in so znanje prenesli na nove generacije. Segmenti kulture so obstajali že prej, prava kultura pa se je pojavila 35 – 40 tisoč let nazaj..

2. DIVERGENCA

Sapientizacija - odmik od pričakovanega razvoja vrste. Nismo tam, kjer bi morali biti. Sapientizacijo **povzroči povraten vpliv kulture na evlucijo**.

Kultura omogoča preživetje tudi tistim, ki bi jih evlucija izključila **PRIMER: Otrok se rodi pri 7 – mesecih; kjer imajo inkubator otrok preživi, kjer jih nimajo, umre**. Pomembno je, ali ima kultura sredstva za hendikepe. Preživetje ni odvisno od telesnega ustroja, pač pa od sredstev kulture za zdravljenje oz. nevtraliziranje hendikepov. **Preživetje je odvisno od kulture**. Evropejci imajo znanja o tistih stvareh, boleznih, ki so za ta del najpogostejša. **Vsaka kultura je kumulacija predhodnih izkušenj, prilagoditev na svoje okolje in pozna, kako nevtralizirati fiziološke hendikepe lastne populacije**. Več kot je kultura dala fiziologiji, več hendikepov je lahko preživelo – velikost hendikepov, ki lahko preživijo se večja in večja.

Kultura začne nagrajevati hendikepirane organizme, jih preferira. **PRIMER: Prej bi nekdo, ki nima razvite bipedalne hoje izumrl, ker bi ga sovražnik pojedel. Zdaj pa takega otroka naučijo hodit. Izgubili smo torej velik fiziološki aparat in to je totalni hendikep – ker moramo otroke učiti hoditi. Kot vrsta smo izgubili program bipedalne hoje, kajti če otroka ne naučimo hoditi po dveh nogah, ne bo znal. Na ravni kulture je skrnil svoj hendikep. Pametnejši je otrok, ki ga učimo. Evlucija nagrajuje pametnejše in ne biološko sposobnejše organizme. Edina možnost za preživetje je pri fizioloških hendikepirancih učenje. Kulturi je bolj prilagojen tisti, ki se mora učiti in ne tisti, ki bi se naj. Tako postane **hendikep prednost**, zato ker nujnost učenja pomeni boljšo prilagojenost kulturi in hitrejše učenje. **Tisto, kar evlucija kaznuje kultura nagradi**. V procesu antropogeneze smo izgubili instinkte, bipedalno hojo,...**

Področje instinkta je področje, kjer učenje ni mogoče. Kjer je instinkt, učenje ni mogoče. To pa je za kulturo disfunkcionalno. Mi imamo avtomatizirano seksualno življenje in ne instinktivno (moške izda njihov "domači organ") – torej gre za vzgojo, ki nam je dana do 1. leta in ne gre za biologijo. **Z učenjem imamo dan avtomatizem in to ni instinkt**, kajti instinkt je biološko dan.

Od nastopa kulture se moramo vse naučiti, ker nimamo več instinkta. Manj kot ima človek instinkta, lažje se uči. Otroci nimajo instinktivnega momenta kot ga imajo živali (postavijo se na noge v 5 minutah).

KULTURNO OKOLJE JE TISTO, KI DELA ČLOVEKA DRUGAČNEGA OD ŽIVALI; KULTURA ČLOVEKA DETERMINIRA!

MATRICA ZAHODNOEVROPSKIH MOŠKIH

Ko naletijo na žensko, ki je prava, pobegnejo (obrazec preteklosti: če te ima moški rad, bo zate naredil vse). Če moškega ni strah, mu niste prišli blizu in niste prava ženska.

PRIMER: Anoreksičarki si v četrtek kupita pomfri, saj nista ta teden še nič jedli. Fatalna moška sta pobegnila, zato sta ju odpikali in našli druge (ti niso bili fatalni, zato je bil seks nezadosten). Nista hoteli imeti trebuha (ne biti noseči), zato sta spali z nefatalnimi moškimi.

O tem, kdo je idealen moški, bi se dalo razpravljati. Če bi imeli instinkt, se tega ne bi spraševali.

□ O FATALNIH MOŠKIH: so prestrašene seronje. Četudi govori »ne, nemogoče, ona ni tista,...«, ga izda nek organ (domači izdajalec), ki ima popolno erekcijo. Moški bi naj bili mačoti, frajerji, naj bi razumeli in obvladali svet – a jih izda organ! **Seksualnega avtomatizma** ne moremo popolnoma obvladati, ker ni biološko dan instinkt, temveč je z učenjem dani avtomatizem.

RAZLIČNE OBLIKE KULTUR

Kulture (tehnike preživetja) se naučimo. Kulture obstajajo zaradi okolja. Posamezni človeški osebkovi živijo v različnih življenjskih okoljih (PRIMER: Živiš v slovenski kulturi, potem pa greš v afriško stepo – pojavi se vprašanje kako preživeti.) Različne kulture imajo različne pojmovne koncepte. Gre v bistvu za ontologijo, kako pa mi vidimo svet pa je posledica kulture. **Vsaka kultura ima specifično kozmologijo** in zato ne smemo nikoli ovrednotiti druge kulture s stališča svoje lastne (percepcija drugih kultur). Vsaka kultura ima specifično serijo pomenov, to je **simbolna mreža pomenov** – za vsako stvar, dejstvo obstaja nek specifičen jezikovni izraz (besede za stvari, ki o jim predpisani pomeni). **Kultura je program oz. načrt učenja in je pomembna za posameznikovo preživetje.**

KJE JE PSIHOLOŠKI POL PRI LEVÍ – STRAUSSU?

Strauss pojmuje psihološki pol kot **kulturni produkt z individualno variacijo**. Do individualne variacije pride zato, ker nas mama uči simbolno mrežo pomenov in sicer na specifičen način. Naučeni individualni pomeni se nalagajo skozi osebno zgodovino. □ Iz tega razvije tezo o podrejenosti psihološkega sociološkemu. **Individualna variacija tvori osebnost** (to po čemer se posameznik loči od drugih). **Psihologija je uvrščena v socialno / kulturni pol človeka**. Psihološki ustroj je odvisen od kulture.

SIMBOLNA MREŽA POMENOV

Simbolne mreže pomenov so v različnih kulturah različne. Pri nas velja za nekonformnega človeka tisti, ki pravi, da je bela zelena ali pa tisti, ki razdeli svoj denar.

PRIMER: **Potlač** – gre za eno obliko menjave oz. darovanja. Potlač je institucija severnoameriških Indijancev KVAKIUTLI. Vsi pridejo skupaj in uničujejo stvari (na ogenj mečejo bakrene lonce) □ darujejo bogovom in ostalim pokažejo, koliko lahko uničijo. Druga plemena vedo, koliko so uničili in ta plemena morajo na svoji »čagi« uničiti isto ali malo več. Večje uničenje pomeni večjo moč in s tem višji status. Kulturno definiran norec pri Kvakiutih je tisti, ki pri sebi obdrži vse. □ Simbolna mreža pomenov je drugačna od naše. Zaradi tega so definicije normalnosti v vsaki kulturi različne. Kvakiutli so za nas paranoiki, ker uničujejo lastnino, zase pa imajo prav.

Tukaj je Leví Strauss dal pomemben metodološki napotek – **totaliteta**. Gre za to, da opazuješ vse dimenzije hkrati. Antropolog je namreč subjektiven, ker opazuje drugo kulturo skozi optiko svoje kulture □ ima svoje predsodke in tega se ne more rešiti. Zato je Leví – Strauss dejal, da znanost ni objektivna.

□ predmet v družbi	OPAZOVALEC	□ predmet kot ga vidi opazovalec
	- svoj jezik - gleda na določen način (specifično – subjektivno) - kulturno in individualno označene slike	- opisuje svoje subjektivno videnje

Pri opazovanju družbe ali posameznika pride do določenih znanstvenih omejitev.

IDEALNOTIPSKO VEDENJE – proučevana družba se obnaša tako, kot bi se naj vedla. To je kulturno pravilo, po katerem tudi antropolog pričakuje, da se bodo vedli □ to zapoveduje kultura. Zaradi te slabosti bi naj terensko delo trajalo vsaj 1 ali 2 leti.

PRETVARJANJE – dajejo vtis, da delajo nekaj, kar v resnici ne počnejo (blefiranje) – hočejo ustreči gostu.

MEJA OPAZOVANJA – le-ta je določena. Obstajajo namreč določeni družbeni segmenti iz katerih je antropolog izključen. PRIMER: Kula pohod – opazovalca niso spustili k temu obredu, saj se je čoln čudno majal.

Leví – Strauss pravi, da je za opazovalca, ki preučuje tujo kulturo, pomembno, da ne zna nič (ŠOK). Zaveda se problemov, da predmeta ni možno vedno sprejeti in da opazovalec gleda skozi svojo kulturo. Izjavil je, da **v empiriji ni resnice**, da le-ta obstaja samo v teoriji. Zaradi individualne percepcije je ovir toliko, da ne moremo ugotoviti resnične empirije. Pravi, da je empirija varljiva.

Mesto antropologije v sistematiki ved

Mauss je dejal, da je antropologija združuje biologijo, psihologijo in sociologijo.

▣ **BIOLOGIJA V ODNOSU DO ANTROPOLOGIJE**

Biologija se ukvarja z vsemi živimi bitji, antropologija pa samo s človekom. Antropologija v celoti spada v biologijo. Biologija spada v naravoslovne vede, zato bi po Maussu antropologija morala spadati v naravoslovje.

▣ **PSIHOLOGIJA V ODNOSU DO ANTROPOLOGIJE**

Psihologija se ukvarja s psiho, obnašanjem vseh živih bitij. Spada v biologijo.

▣ **SOCIOLOGIJA V ODNOSU DO ANTROPOLOGIJE**

Sociologija je veda o organizacijskih vidikih življenja, o družbi. Sociologija se v celoti vpisuje v antropologijo. Mauss loči družbe, ki so človeške narave in protodružbe. Institucije so lastne človeku (nebiološka pravila; fiksna-kulturna pravila, ki predpisujejo navodila življenja; regulirajo fundamentalne oblike družbenega življenja). **Institucije so vsa pravila življenja.** Mauss pravi, da je razlika med institucijami živali in ljudmi. Element, ki loči človeške od živalskih združb so institucije.

T A B U I N C E S T A

Tabu incesta je primer institucije v človeški družbi. To pravilo je **utemeljeno biološko**. PRIMER: Židje imajo stroga pravila poročanja, ki niso eksogamna. Obstajajo biološke deformacije, prav tako tudi pozitivne.

Tabu incesta je **kulturna prepoved**. **Pojavi se, ko se pojavi kultura – 40.000 let nazaj.** Prej so se človeški osebkii parili endogamna. Človek je pa vendarle žival, zaradi tega je prepoved lahko samo kulturnega izvora.

Endogamija = pravilo iskanja partnerja znotraj socialne skupine

Eksogamija = dovoljeno je poročanje samo navzven

Vse človeške družbe imajo eksogamijo, od kulture pa je odvisno, do katerega kolena je to. Pravijo, da je to biološka nujnost. Obstaja vrsta kontracepcij – torej **biološke ovire za tabu incest ni, kajti obstajajo kulturne možnosti – kontracepcija.**

RAZLOGI ZA TABU INCEST

1. SOCIALNI

Socialni razlogi za tabu incesta so koristljubni. Ena socialna skupina se združi in se poveže z drugo socialno skupino. Dobiš sorodnike. To je eksogamija, katere logika je sklepanje zavezništva. Tylor je rekel, da je to funkcija eksogamnosti. Omogoča širjenje socialnih vezi navzven, s katerimi imaš pozitiven odnos in ne konfliktnega. Menjava žensk je pridobivanje dobrega sorodstva, razširjanja socialnih skupin. Poroka pomeni razširitev kooperativnih odnosov izven sorodstva. Družba, ki temelji na ljubezni ni humana. Če imaš v redu sorodstvo vedno pomaga, kar je zelo funkcionalno.

2. INDIVIDUALNI

Ti temeljijo na **psihoanalizi**, ki razlaga, kako se formira želja po ljubezni.

Po čem si izbiramo partnerja?

▣

Tri razprave k teoriji o seksualnosti. **FREUD** je dejal, da je vse ponovitev dejanj, ki jih je bila oseba deležna kot otrok. **Prvo ugodje** je, ko otrok sesa matrine dojke. Mati s tem, ko neguje otroka, stimulira cone, ki se razvijejo v erogene cone – gre za kulturno stimuliranost. Nekdo pa nam **vzpostavi pravila**, to je ponavadi oče. Da se otrok teh pravil drži, mu vzpostavimo s stimulacijo neugodja. Na ta način se otrok drži nadaljnjih pravil. Z vstopom

moralne avtoritete (oče) se naučimo socialnih pravil. Kasneje gre za pravila. **Ko si otrok, abstraktnih pravil še ne razumeš** (zato otroku vzpostavimo neugodje – **avtoritarna socializacija**). **Tabu incesta je eno temeljnih prepovedi, ki se otroka nauči.** Dojenje je, ko smo starejši, prepovedana dejavnost, mati se ne dotika določenih delov našega telesa. Do tistih, ki pa nam niso prepovedani, pa imamo po Freudu **nevtralen odnos**. Freud loči **čustveni aganžma** (ti so nam kasneje prepovedani) in **nevtralni odnos** (izmed teh si izberemo nekoga, ki nas spominja na našo mamo; v njem je nekaj, kar nas spominja nanjo; to je čisto individualna komponenta nekega posameznika. Stvari, ki so se nam dogajale, so nam bile brez pomena, sedaj pa so to izvor seksualnega užitka. Orgazem je iskanje prvotnega užitka, ko nam je toplo mleko prišlo v usta.)

Tabu incesta nam mora ponuditi neko stimulacijo. **Je dokaz, da ni biološkega programa za reprodukcijo.** Biološki program je endogamen. Upoštevanje tabu incesta je upoštevanje eksogamije.

Psihoanaliza dela z dvema pojmom:

1. pojem identifikacije, ki je vedno isto spolna
2. izbira objekta pa je nasprotnega spola

KAJ ŽENSKÉ SILI, DA SI IZBEREJO MOŠKEGA?

Moški se lažje identificira z očetom, ki je glava družine. Da si ženska izbere moškega (in ne ženske), pa je povezano s **socialnim statusom**. Naša družb je šovinistična, diskriminatorna. Ženske so tiste, ki ne morejo dobiti dobrega socialnega statusa.

RAZLIKA MED SOCIALNO IN KULTURNO ANROPOLOGIJO

Ukvarja se s socialno organizacijo različnih kultur (ekonomija, pravni sistem,...)
= *deduktivna*

Proučuje vpliv kulture na človeka.
= *induktivna*

KRIŽNA SHEMA – povezava antropologije z drugimi vedami in

razlika med kulturno in socialno antropologijo

sociologija

KULTURNA
ANTROPOLOGIJA

geografija

a psihologija

lingvistika

SOCIALNA ANROPOLOGIJA

Etnologija, antropologija, etnografija

Rekonstrukcija zgodovine ljudstev Komparativni študij primitivnih družb

deskripcija

1. časovna primerjava

Skuša ugotoviti zakonitosti, ki niso

spoznavanje tujih, neevropskih kultur

2. geografska primerjava

vsem kulturam skupne

3. predmetna primerjava

že malo abstraktnosti; primerjava z
etnografsko pridobljenimi podatki

ETNOGRAFIJA

Opisovanje tujih, neevropskih kultur. Čimbolj dosledno mora opisati to, kar lahko etnograf opazi. Zbirati je potrebno vse podatke, ki se dajo opaziti – opazovanje dejstev. Je deskriptivna veda, zgolj popisuje in opisuje.

ETNOLOGIJA

Ima že malo abstraktnosti. Že primerjava z etnografijo pridobljene podatke. Preučevanje, zbiranje avtohtonih tradicionalnih podatkov. Obstajajo 3 vrste komparacije:

- *časovna* (en običaj se primerja skozi čas) - diahrona
- *geografska* (na različnih področjih; podatki iz enega časovnega obdobja) - sinhrona
- *predmetna* (vzamemo eno institucijo in jo primerjamo ne glede na čas in geografsko lego)

ANTROPOLOGIJA

Je vedno bolj teoretska veda. Primerja to, kar etnografi in etnologi zberejo. Poskuša ugotoviti zakonitosti, ki so vsem kulturam skupne. Struktura je univerzalni dejavnik, ki je prisoten pri vseh kulturah. Strauss pravi, da so te strukture **4 pravila**, ki so skupna vsem kulturam. Meni tudi, da ima **antropologija svoj lasten predmet in svojo lastno mesto v sistematiki humanističnih ved**.

Struktura je univerzalen dejavnik, ki je skupen vsem kulturam. Obstajajo 4 pravila:

1. red
2. binarizem
3. metaforičnost
4. metonimičnost

Vsaka kultura si izgradi sistem vrednosti. Obstajajo kulture, ki so manj znanstvene, imajo pa bolj razdelan rastlinski sistem. Antropologija se neposredno ne ukvarja z empirijo.

VIHTENSTEIN: Dejstvo je vse, kar se primeri in družba to tako poimenuje, simbolizira, označi. Ljudje smo socializirani v neko kulturo, integrirani smo v simbolno mrežo pomenov. Mreže označevalcev se mora vsak naučiti, ki želi živeti v taki kulturi. Stvari označujemo z **jezikom**. Posameznik se mora naučiti kulture v katero se rodi in tega si posameznik ne more izbirati. **PRIMER:** Eskim nikoli ne bo vedel kaj je tropski pragozd. Dogodek je označen in šele potem postane dejstvo. Posameznik vidi družbo kot mu kultura kaže realnost. **Kultura ponudi razlago realnosti.** Simbolni pomen, v katerega je posameznik socializiran, je edini pravilni. Sistem je **samoreferečen** – to pomeni, da so vrednosti sistema znotraj povezane (**PRIMER:** eno besedo lahko razložimo z drugo). Vprašanje je, do kot znanost konsistentno razlaga. Empirično je zmeraj že gledan čez neko optiko, gledan že skozi kulturno optiko. Zato antropologija teoretsko pristopi k stvari. Pomembno je, da posameznik verjame v to stvarnost. **Kako kultura to doseže?**

□

FROMM: Družba doseže svoj namen, ko posameznik v to verjame in misli, da je to njegova vednost. To družba doseže preko **kategorije ugodja**. Prvi dve kategoriji, ki jih novorojeni posameznik loči, sta ugodje in neugodje. **Zakaj je ugodje ključen element pri simbolni iniciaciji?** Vsako pravilo, ki se ga je potrebno naučiti, se eksplicitno označi. To se doseže preko ugodja. Ugodje je pozitiven impulz. Če se ne vede kot je prav, je otroku posledica neugodje – kazen. Če je otrok pravilno socializiran si ne želi neugodja. Gre za modus, ki se more članu privzgajati dovolj zgodaj. **Ugodje je nagrada za spoštovanje družbenih pravil.** Sreča je kategorija, v kateri smo konformni. Ko pa odrastemo, ugotovimo, da ni vse kar so nas učili, res. Ugodje je nagrada za konformnost, morala je meja konformnosti. **Užitek pa je nad ugodjem.**

□

LACON: Kdor je prestopil mejo užitka, ne mara več za ugodje. Prestopiti mejo ugodja pomeni zapustiti meje, ki jih je postavlja družba. Užitek je doseganje ugodja, ki ga družba ne dopušča. Užitek sega onstran meje konformnosti, morale. **PRIMER:** Pedofilija je že onstran tega, kar družba dopušča. Pravi, da pri užitku za spreobrnitev zakona – to so vsa moralna pravila, ki se jih naučimo zavedno ali nezavedno. Tista pravila, ki jih želimo in so najbolj prepovedana, so onstran moralnosti. V nezavednem se vse vrednosti čez čas, ko jih že potlačimo, nezavedno konstalirajo v človeško vedenje. V nezavednem ves simbolni sistem izgubi znake.

Antropologija ugotavlja, da e posameznik vede na določen način, ker ga kultura drži za vrat in ker vsak sam prispeva k temu. Vedenje ni nekaj, kaj je objektivno, moramo še zraven premisliti. Pri vsem tem je pomemben **jezik** (lingvistična teorija).

KAJ JE MORALNI IMPERATIV?

Zmeraj moramo delovati v skladu z moralnostjo. Tega kozi proces kulturacije nekdo poseeblja. To je oče. Tisti, do katerega otrok nima odnosa brezpogojne ljubezni. Oče vedno zagovarja moralo – morali imperativ. Oče je pogojena ljubezen, mati pa je brezpogojna. *Ojdipov kompleks* = stran bi rad spravil očeta, ker se imata mati in oče rada. V enoroditeljski družini ima otrok zmedeno identifikacijo, pogostokrat imajo tudi težave s spolno identifikacijo. Tu ne gre za to, kdo je biološki oče. To je socialna vloga očeta.

PATOLOŠKI NARCIS – vse naredijo za to, kar se vidi. Mislijo, da se svet vrti okoli njih. Zasedujejo **socialni aplavz** – vse se naredi kot oni hočejo. To od njega zahteva družba. O tem govori Christopher Losch □ v enoroditeljskih družinah manjka oče in s tem moralni imperativ. Kant govori o **kategoričnem imperativu**. Imperativ ne sme biti hipotetičen, pač pa kategoričen (delati zmeraj to, kar bi mi pričakovali, da drugi delajo v odnosu do nas). To pomeni, da posameznik deluje moralno, če to njemu koristi. **Moralni imperativ** – sem sodi vsak, ki dosledno upošteva moralna pravila. Vendar pa dosledno upoštevati moralo mogoče spet ni dobro. Moralni imperativ se spremeni v vojni. Takrat je to moralno dejanje – drugače bodo drugi tebe. Otroku je potrebno moralni imperativ vceptiti v zelo zgodnjem otroštvu (najkasneje do 5. leta).

ZGODOVINA VEDE

SPONTANA ANTROPOLOGIJA

To je bilo v obdobju **do 18. stoletja**. Gre za **laično popisovanje neevropskih družb**. To je potekalo skladno z njihovimi odkritji. Ti opisi so **etnocentrično naravnani** (vse kulture ocenjujemo z vidika naše; ponavadi jih ocenjujemo kot inferiorne, podrejene).

To obdobje traja od odkritja Amerike in skozi srednji vek, do razsvetljenstva (17., 18. stoletje). Odkritja neevropskega sveta so povezana s tem, da Evropejci ugotovijo, da obstajajo tudi drugačne oblike življenja. Postavlja se vprašanje zakaj in kako ti bivajo? To je tudi vzrok, da se začne opisovanja teh ljudstev – nastane neka **predantropologija**.

RAZSVETLJENSKA ANTROPOLOGIJA

Je naslednja faza antropologije. Ukvarja se bolj s **teoretskimi vprašanji**. V to fazo pride v času, ko se pojavijo filozofska odkritja, drugačno gledajo na svet in človeka,... zato je ta antropologija **dosti manj laična kot spontana**. V srednjem veku obstaja **dogmatski diskurz** – vsi znanstveni teksti se ukvarjajo z Bogom. Bog je vrhovna avtoriteta. Najvišji duhovni princip je božanski. V tem dogmatskem diskurzu začnejo delovati filozofi, ki so razmišljali drugače.

- **Tomaž Akvinski** – krščansko orientiran. Začne se ukvarjati z **antiko** (z Aristotelom). Principe, ki so uveljavljeni v krščanstvu, razlaga z aristotelskega vidika.
- **Spinoza** – Boga enači z **naravo**. Pravi, da božji principi niso božji, pač pa, da je to zakon narave, ki ureja življenje.
- **Descartes** – začne z **dvomom** (skepso), kar prej ni bilo dovoljeno. Osnova vsega razmišljanja je dvom. V vse je potrebno podvomiti. Tako se pojavijo nova vprašanja in neka sodba se potrjuje. To je še danes znanstveni princip.

Prav rasizem 19. stoletja pomeni najpomembnejšo proti teorijo razsvetljenstvu 18. stoletja. Zatem pridejo **Locke, Roussau**,... in razsvetljenska teorija preide na znanstveno.

ZNANSTVENA ANTROPOLOGIJA

Uveljavi se misel, da je **narava tista, ki vse določa**. Tudi človek je naravno bitje in se ravna po naravnih zakonih.

Prehod iz dogmatskega v znanstveni diskurz se imenuje **1. epistemološki rez**. Naravni zakoni so objektivni, v naravi se stvari ne spreminjajo. Pride do objektivizacije in idealizacije naravnega sveta. V naravne zakone spadata tudi razvoj človeških družb. Te so razvite različno, ker je tako želela narava. Eden od naravnih zakonov je **evolucija**, ki ni splošna vednost. Ker pa naravni zakoni veljajo v naravi, veljajo tudi za človeka □ zato človek nima več svobodne volje, je determiniran = njegova pot je vnaprej določena. **Človek je naravno bitje in njegove organizacijske oblike so po naravnih zakonih** (gre za naturalizacijo človeškega fenomena).

NAČELA RAZVIJANJA DRUŽB po evolucionizmu

UNIVERZALNOST – pomeni, da družbeni razvoj velja za vsako sleherno družbo. Ni izjem. Vsaka družba je šla skozi evolucijo, nek razvoj, ki je za vse enak.

UNILINEARNOST – razvoj poteka vedno po isti liniji. Faz se ne da preskakovati.

FAZNOST - gre za faze, ki si sledijo v eni liniji in to velja za vse družbe. Po enakem vrstnem redu, odstopanj ni. Durkheim: Aborigini so najbolj primitivno ljudstvo; ti so na začetku, Evropejci pa na vrhu.

RAZVOJ – vera v neprestan razvoj. Gre za stalni napredek, vsaka naslednja faza je bolj razvita. Vsaka višje razvita družba je bolj racionalna. Kriterij razvitosti je racionalnost in tehnološki dosežek.

PREDIKABILNOST – Če se vse družbe razvijajo po istih fazah in po isti liniji, potem lahko za vsako predvidimo, kako se bo razvijala in takšna bo postala.

Nevropske družbe se prikazuje kot pretekle oblike sedanje evropske družbe. Mi smo sedaj daleč pred njimi.

Razlika med družbami oz. kulturami je glede na stopnjo razvitosti. Pomembno je vprašanje družbe in posameznika □ torej med posamezniki tudi ne bi smelo biti genijev, ker bi vsi morali biti isti, kajti naravna logika determinira posameznike. Razsvetljenci pravijo, da **razlike med ljudstvi niso odvisne od bioloških dejavnikov, temveč od učinkov socialnokulturnega okolja, na to pa vplivajo naravni zakoni.**

KAKO UPRAVIČITI GENIALNE POSAMEZNIKE?

□ **Pozitivne stvari**

- pomemben je vpliv okolja na posameznika (naravno okolje je tisto, ki ga determinira)
- načelo o psihični enakosti (Tylorjeva doktrina)
- □ zaradi tega načela se tolerirajo drugačni (Tolerira se jih zato, ker so pod vplivom okolja postali drugačni. Ta toleranca postavi evropsko kulturo na najvišji položaj.)

Specifičnost okolja določa genialni pečat. Primer: Kitajska tradicionalna medicina se je razvila 3000 let pr. n. št.

□ **Negativne stvari** (rasizem, kolonializem, evropocentrizem)

Evolucionizem sproducira **rasizem** (človeške družbe se enači z raso). Evolucijsko logiko, ki je najprej razvita v filozofiji, šele nato se prenese v biologijo, je uporabil Darwin □ **preživetje najmočnejšega**. Enako kot velja za vrste, velja za človeške rase – tiste, ki so slabše umrejo (Primer: 2. svetovna vojna – Hitler je prepričan, da je arijska rasa glavna in da lahko pobija druge.) Z rasizmom je povezan **evropocentrizem** – Evropejci to počnejo še danes (Primer: Ko pri nogometu da gol črncem, se vsi derejo.). Tehnološko razvitejše države so si podjarmile druge – **kolonializem** (opravičilo so imeli v evolucionizmu).

Naslednja faza antropologije je **PROFESIONALNA ANTROPOLOGIJA**.

FAZE EVOLUCIONIZMA

1. SOCIALNI in KULTURNI EVOLUCIONIZEM

Morgan
socialni evolucionizem

Tylor
kulturni relativizem

2. MARKSISTIČNI EVOLUCIONIZEM

Marx in Engels.

3. SOCIALNI DARWINIZEM

Vključuje rasizem – razvoj družbe se enači z razvojem vrst. Ene družbe so bolj razvite, tiste, ki pa slabše razvite, pa se jih lahko iztrebi.

Socialni evolucionizem (MORGAN)

Socialni evolucionizem se razvije iz razsvetljenske antropologije. **Zanima ga razvoj človeških družb in klasifikacija.** Upošteva načelo, da napredek vodi v razvoj višje stopnje racionalnosti. Različni avtorji imajo različne modele (število faz).

Socialni evolucionizem **se razvije v ZDA.** Morgan je pravnik. Zanima se za indijanska ljudstva (najpogostejši predmet njegovega zanimanja so Irokezi), ki jih brani po pravni poti. Živel je med Irokezi in je prvi predstavnik, ki lasten etnografski material (+ dopisni material) vključi v antropološke razprave. Ta paradigma danes ni prisotna, saj se paradigme zamenjajo (tisto, kar je bilo pomembno v ZDA se prenese v Anglijo in obratno; sedaj se v ZDA dela kulturni evolucionizem).

Morgan ima **svoj model razvoja**; zgradi trifazen model:

1. divjaštvo (deljeno na 3)
2. barbarstvo (deljeno na 3)
3. civilizacija (eden najbolj znanih modelov)

V začetku divjaštva je obstajala seksualna promiskuiteta, za katero pa ni dokazov.

Vsako od faz deli na *zgodnjo, srednjo in pozno* (tako je vseh faz $7 = 3+3+1$). Morganov model je **poseben, ker:**

- rabi lastne podatke
- je podatke s terena delil po kriterijih:
 - način sorodstvene organizacije
 - način socialne organizacije
 - način pridobivanja hrane
 - stopnja tehnološkega znanja

Vse družbe, ki jih spozna glede na te kriterije, deli v svoj sedem stopenjski model. Ugotovi pa, da je **malo preveč nasilno postavljen**, saj mu praktični podatki nikamor ne sodijo. Zaradi tega se **usmeri k teoriji difuzionizma** (teorija, ki trdi, da kulture medsebojno prevzemaj elemente; ima svoja načela; to je veda o medsebojnem prevzemanju kulturnih elementov). Morgan pravi, da se ti inovativni elementi pojavijo le enkrat in zato pride do razlik med kriteriji, ki jih je podal. Z difuzionizmom nasprotuje predpostavki o univerzalnosti evolucionističnega razvoja (□ če bi ta veljala, ne bi bilo prehitevanja v razvoju, tako pa to ne drži).

Ta sistem se smatra za pozitivnega, ker **upošteva komparativno metodo** (primerjava posameznih družb po kriterijih) in ker je **dosleden**.

Morgan je tudi izumitelj **klasifitoričnega sistema sorodstva** (ugotovi, da imajo nekatere družbe drugačen sistem sorodstva kot mi; naš sistem je destruktiven sistem sorodstva = relacije med sorodniki se opisujejo). Pri

klasifitoričnem sistemu se generacijska meja upošteva, vendar pa se vse vrže v eno skupino, ureja se le po spolu (npr. vsi očetovi strici so očetje, vse materine tete so matere, vsi bratranci so bratje oz. sestre). Posamezniki se grupirajo in so si bližje.

V Morganovem času je bila v modi ideja, da so Indijanci iz Azije (Beringov preliv) in ugotavlja, da je sorodstvo v Ameriki in Aziji enako, zaradi česar potrdi prej navedeno teorijo, kar pa mu prinese dodatne težave.

V začetku Morgan upošteva **historizem**, ki ima **diahroni pristop** (razvoj človeške družbe skozi čas; zanimajo nas spremembe skozi čas). Gre za proučevanje socialne / kulturne zgodovine in evolucionizem je prav to. Začetna točka Morganovega historizma je še vedno predrazsvetljenska (Bog je še vedno v začetku). Kasneje uvede idejo **kreacionalizma** (ideja, da je svet ustvaril Bog, zato je Morgan idejna mešanica kreacionalizma in evolucionizma). Končna točka evolucionističnega razvoja pa je bližja marksizmu (nov prerod brez stratifikacije in osebne lastnine) □ to je končna točka evolucionistične teorije in to prevzemajo v 5-stopenjskem sistemu tudi marksisti.

Kulturni evolucionizem

TYLOR

Tylor je znan po **modelu religijskega razvoja** (3 faze □ animizem, politeizem, monoteizem ali enoboštvo) .

- **ANEMIZEM** – vera v bitja, ki obstajajo (totemizem) – npr. kenguru pri Aboriginih
- **POLITEIZEM** – antična verovanja. Od anemizma se razlikuje po tem, da tam religija bolj regulira družbeno življenje, tukaj pa bi lahko posegali v življenja drugih ljudi;
- **MONOTEIZEM** – npr. krščanstvo, islam,.... To so moderne religije, ki so v največji meri prisotne pri Evropejcih.

Religijski razvoj sovпада z razvojem družbe in kulture (faze ustrezajo), saj religija predstavlja kognitivne kulturne vzorce.

Tylor **prvi definira kulturo** (str. 84 – VVG). Kultura je kompleksna celota, ki vsebuje znanje, vero, moralo, zakone, običaje in katerekoli druge sposobnosti in navade, ki jih posameznik dobi kot član družbe.

KOMPONENTE KULTURE

Prva pomembna komponenta je **nematerialnost**. Gre za duhovno tvorbo (npr. maša, poroka). Je izven materialnega. Kultura so običaji, navade □ niso napisani, obstajajo v duhovnih tvorbah.

Druga komponenta je **naučenost**. Posameznik se vse nauči preko socializacije, preko procesa, ki preslikajo družbo v nas. Pomembno je, da kultura ni biološka oprema (npr. geni nosijo zapis kulture).

Tretja komponenta je **deljenost kulture**. Gre za skupnost kulture, kar pomeni, da jo lahko prenaša ena oseba, vendar pa je tisto, kar se naučimo, deljeno, je del skupine (lahko 200-ih oseb ali večmilijonske populacije).

Medgeneracijska transmisija kulture. Kultura je svet pomenov v katerih ljudje živijo. Ti ljudje so arbitrarni (se od skupine do skupine ločijo). Pri kulturi obstaja tisto, kar je v kulturi poimenovano. Živimo v kulturno poimenovanih svetovih. Transmisija kulture pomeni, da se kultura prenaša (kot se npr. prenaša gripa). Svet pomenov se da prenašati. To pa poteka *diahrono* = skozi čas (iz ene generacije na drugo), zato kultura traja veliko število generacij = medgeneracijska kulturna transmisija. Kultura pa se prenaša tudi *sinhrono* = med različnimi generacijskimi skupinami v istem času (kulturni stik) □ kulture so v stiku in zato ena kultura prevzame nekaj od druge. Mi se bomo ukvarjali z diahronim prenašanjem kulture. Ta se v

antropologiji označuje z izrazom **socializacija oz. inkulturacija**. Označuje celoten proces prenosa kulture iz že socializiranih odraslih oseb na nove člane. Pojavljata se dva različna izraza z istim pomenom:

- *inkulturacija ali kulturacija* (otroci se v tem procesu vključujejo v kulturo)
- *socializacija* – bolj uporabljajo sociologi in pedagogi; to je proces vključevanja posameznika v družbo, v katero se je rodil; otrok sprejema kulturo te družbe.

Inkulturacija in socializacija sta dve plati istega procesa. Odvisno je od tega, kateri aspekt se bolj poudari, gre pa za en proces.

RESOCIALIZACIJA oz. AKULTURACIJA

Socializacija je usklajevanje s prvo kulturo, ki je enaka materini kulturi, ki jo zastopa materin jezik – materin jezik je vedno eden.

Akulturacija je usklajevanje s kulturo, ki ni prva. Primer: Gastarbajterji, ki se prilagodijo nemški kulturi.

Resocializacija pa pomeni isto kot akulturacija.

Peta komponenta je **kompleksnost**. Ne gre le za en segment, temveč za več (npr. morala, običaji, upoštevanje zakonov,...).

Tretja pomembna stvar, ki jo Tylor uvede je koncept **kulturnega fosila** - PREŽITKI (pojav, na katerem se bere kultura). To je nekaj, kar predstavlja tradicijo – elementi, v katerih se kaže kultura. To so običaji in forma, ki kažejo kulturo (npr. sedmina na pogrebu). Brezsmiselni običaji so prežitki □ nekaj, kar počenemo zato, ker se spodobi. Tukaj se malo navezuje na Malinowskega: vse, kar je brezsmiselno ima svojo funkcijo.

Četrta pomembna stvar pri Tylorju je **razumevanje eksogamije** (poročanje navzven). Razume jo kot taktiko zaveznitva med plemeni. Ženske se oddajajo navzven, da se ohranjajo prijateljski odnosi (kooperacija).

Peta pomembna stvar je **cross-cousine-marriage** – poroke med križnimi bratranci in sestričnami; poroke med otroci bratov in sester so prepovedane. Primer: S sinom materine sestre se ne smeš poročiti, s sinom očetovega brata pa se lahko. □ gleda se za eno generacijo nazaj. Poroke med otroki različno spolnih staršev so dovoljene.

FIZIOLOŠKE OSNOVE

Tu se predstavlja odnos med biološkim in socialno-kulturnim okoljem, ki določa otrokov razvoj. Vsak novorojenček je določen z dvema skupinama dejavnikov:

1. **genotip** – celota vseh genov, ki jih otrok podeduje od svojih staršev
2. **okolje** – kam »postavimo« ta genotip

Otrok pride na svet fundamentalno nedovršen, fiziološko nedodelan. Ta fiziološka nedodelanost je absolutno nadpovprečna. Naši otroci so odvisni od nas, ker se rodijo prezgodaj (Portmanovo fiziološko prezgodnje rojstvo). To kar imajo živali že ob rojstvu, ima otrok šele ob enem letu. Otroški novorojenček gradi zunaj maternice tisto, kar imajo živali že v trebuhu (**pomlad zunaj maternice**). Otroku manjkajo instinkti, program za gibanje, nefrofiziološki sistem – zato so fundamentalno odvisni od nege □ potrebujejo drugo telo, da dopolni njihovo nedodelano telo. Primer: DIVJI OTROCI – če otroka pustimo, da se razvija z živalmi, nima dodelanega nefrofiziološkega sistema; določene možganske predispozicije propadejo. Odvisnost živali pa ne zahteva temeljnih preživetvenih programov. Tudi druge vrste so odvisne, vendar je razlika v tipu odvisnosti. Drugi primati imajo temeljne preživetvene programe v sebi. Rast in razvoj jih sprožita. Človek pa teh programov nima. Živali same sprožijo te fundamentalne programe, otroci pa tega nimamo.

FIZIOLOŠKA ODPRTOST – gre za daljše obdobje odvisnosti, ki je odprto do 4. ali 5. leta. Da dojenček preživi, potrebuje drug organizem. Vzpostavi se odnos med otrokom in drugim telesom, ki nudi dve temeljni potrebi – hranjenje in higieno. Ta objekt je **objekt nege**. To je mati ali druga ženska, ki lahko doji. Moški tega ne morejo – imajo fiziološki hendikep.

Otroci s sabo prinesejo biološko opremo, ki jo dobijo od bioloških staršev – **genotip**. To je njegova biološka oprema, ki je fundamentalna.

KAKO BIOLOŠKI DEJAVNIKI VPLIVAJO NA RAZVOJ?

Postopek socializacije je otroku enak individualnemu učlovečenju. **Inkulturacija** oz. socializacija je proces učlovečenja z individualnega vidika, z družbenega pa pomeni pridobivanje novega družbenega člana, novega pripadnika te skupine.

Marksistični evolucionizem

MARX, ENGELS

Ključni vpliv na razvoj Marxove in Engelsove teorije je imel Morgan. Povzameta **evolucionistično logiko**. Gre za enačenje zgodovine z razvojem. Zgodovinski razvoj je fazni proces, kije univerzalen in unilinearen.

5-stopenjski model zgodovinskega razvoja temelji na razdelitvi zgodovine glede na doseženo stopnjo razvoja produktivnih sil in tipa lastnine – izpostavijo se ekonomski kriteriji. Vendarle pa sta uporabila tudi temeljni kulturno in socialno evolucionistični model delitve zgodovine na tri faze – divjaštvo, barbarstvo in civilizacijo.

Hierarhično razvrščanje družb je bilo zanj povezano s hierarhičnim vrednotenjem razlik med družbami. Marx: Evropa je bila superiorna neevropskemu svetu, ker je že dosegla tisto stopnjo zgodovinskega razvoja, ki jo bo neevropski svet šele moral doseči. Tako je Marx svojemu evropocentrizmu dodal znanstveno nujnost. To opravičuje tudi evropsko kolonialno poseganje v neevropski svet. Iz situacije kulturnega stika, si je Marx pomagal z difuzionizmom. V zvezi s prežitki pa pravita, da se lahko ostanki minulih faz ohranjajo v naslednjih fazah.

ENGELS v celoti povzame Morganovo členitev zgodovine na divjaštvo, barbarstvo in civilizacijo, kot prevzame tudi členitev teh temeljnih faz na podfaze (zgodnje, srednje in pozno). Zanj so **različne naravne razmere odločilni dejavnik za konec popolne unilinearnosti zgodovinskega razvoja**. Oba z Marxom sta zelo slabo oz. sploh nista razčlenila primitivnih družb. Engels je za obdobje pred nastopom civilizacije povzel obče sprejeto socialno evolucionistično tezo, od nastopa civilizacije dalje pa je povzel Marxovo razčlenitev (sušnjelastništvo, fevdalizem in kapitalizem).

PRVA RAZLIKA Z MORGANOM: Prehod z revolucijo

Razlika modelov dialektičnega materializma ter kulturnega in socialnega evolucionizma je v razumevanju prehoda iz ene faze v drugo. Pri evolucionistih poteka ta prehod spontano, mirno, brez diskontinuitet. Po Marxu in Engelsu pa z diskontinuitetami, kar označita z izrazom revolucija. Revolucija torej zadene vedno preskok v nov tip produktivnih odnosov, s tem pa pride tudi do zamenjave vladajočega razreda in celotne organiziranosti družbe, z

izjemo enega: namreč produkcijskih sredstev. Revolucija uniči vse, razen sredstev za produkcijo ne. Ta se razvijajo dalje. Marxovo in Engelsovo teoretsko pozicijo je potrebno iskati tradiciji nemške klasične filozofije, pa tudi v vplivih evolucionizma. Njuna teorija pa se loči od Darwinove.

DRUGA RAZLIKA Z MORGANOM: Ekonomski dejavnik kaže razvitost

Pri Marxu in Engelsu imajo ekonomski dejavniki, predvsem razvoj produkcijskih sredstev, status vzroka, gibalo zgodovinskega razvoja. Pri Morganu pa je to pogojeno s tehničnimi inovacijami in ni določeno z ekonomskim razvojem.

Tako dialektični materializem 19. stoletja kot socialni in kulturni evolucionizem 19. stoletja zagovarjata tezo, da je zgodovina kontinuiran, neprekinjen razvoj k racionalnejšim oblikam družbene ureditve. Obe zagovarjata primarnost ekonomskih dejavnikov v razvoju. Časovno nista sovpadali, nista bili konkurenčni – tako rekoč sta se idealno dopolnjevali. Marx in Engels sta menila, da je država orodje vladajočega razred za ohranjanje lastne oblasti. Ko bo odpravljena zasebna lastnina, bo odpravljena tudi država – razvit komunizem.

Je konfliktna makrosociološka teorija.

družbena nadstavba

ekonomska baza

Od odnosov v ekonomski bazi je odvisno, kakšna bo družbena nadstavba. Gre za konflikt med lastniki in nelastniki proizvodnih sredstev. Ta konflikt je nenehen in postane manifesten, ko izbruhne revolucija.

Pri evolucionistih poudarka na konfliktu ni najti.

Kriza antropologije na koncu 19. stoletja

Količina podatkov je prevelika, tako nastopi **kriza metode**. Še pred njo nastopi **kriza teorije** in kriza socialne in kulturne paradigme. Ob koncu 19. stoletja Morgan umre, Tylor pa ima mentalne težav (k temu, da se mu zmeša, pripomore Boas).

KRIZA TEORIJE

Kriza teorije nastopi zato, ker v nobenega od modelov (ne v Morganovega, ne v Tylorjevega) ne sodijo empirični podatki. Pride do prevelike količine podatkov.

Glavni problemi pri krizi teorije:

- *Promiskuiteta* – spolno občevanje vse povprek. Tako bi naj nastala prvotna družba. Vendar Morgan in Tylor ne najdeta promiskuitete, povsod obstaja *tabu incesta*, vendar je njegov obseg različen.
- *Monogamija / poligamija / poliginija*
- *Patrilokalnost* – ženska se po poroki preseli k možu
Matrilokalnost - moški se po poroki preseli k ženi
- *Difuzionizem* - dokaže, da ni notnih kriterijev za razvrščanje družb; ena družba prevzame nekaj od druge.
- *Komparativna metoda* – primerjalna metoda (Morganovi 4 kriteriji); vsi evolucionistični pristopi uporabljajo kriterije razvrščanja, kriteriji pa so različni. (Dokaže, da se vzhodnih družb ne da razvrščati po kriterijih, ki so si jih izmislili zahodnjaki.)

KRIZA METODE

Pri metodi imamo tiste, ki so zbirali podatke **kritično** in tiste, ki so to delali **nekritično**. Prvi so se sami začeli ukvarjati z antropologijo in tako so vedno več vedeli o ljudeh, katere so proučevali. Fisson in Howitt sta preučevala Aborigine in sta o njih tudi pisala. Bila sta trgovca. Njune knjige so bile zelo brane. Prvič sta uvedla **opazovanje z udeležbo** (1899) – 23 let prej, preden je ta metoda postala priznana v antropologiji. 19. stoletje je bilo stoletje **komparativne metode**, 20. stoletje pa stoletje **terenskega dela**.

SMRT VELIKIH OČETOV

Boas je bil Tylorjev učenec. Tylor je hotel rešiti antropologijo iz krize, ko je potrebno vanjo vpeljati statistično metodo. Statistika se mu je zdela edina možna metoda, s katero lahko obdela vse podatke.

Boas je najprej uveljavljal difuzionistično metodo. Ko je Tylor prebral Boasov članek, je v njem videl nasprotnika in mu je onemogočil delo v Evropi. Tako se Boas odloči oditi v Ameriko in tja vnese Tylorjevo paradigmo. Ne Boasova niti katerakoli druga teorija se ni obnesla.

Rivers in **Frazer** prevzameta Morganovo paradigmo in preneseta v Veliko Britanijo.

□

Še danes je v Veliki Britaniji uveljavljena socialna antropologija, v Ameriki pa je kulturna antropologija.

AMERIŠKI ANTROPOLOGI SO RELATIVISTI

Tako Boas kot Rivers sta se naslonila na nemško difuzionistično etnografijo 19. stoletja. Prav koncem 19. in v začetku 20. stoletja ni se naj še začela **»prava antropologija«** z Boasom.

- Boas je bil jasen izraz nemške etnološke tradicije, s tem je bil tudi jasno antievolucionist.
- Rivers je bil Darwinovi evoluciji globoko vdan in je hotel krizo antropologije rešiti s pomočjo difuzionizma.

Individualno uclovecenje

(predavanje V.V.Godina)

Individualno učlovečenje je proces vključevanja v kulturo (inkulturacija oz. socializacija).

PROCES INDIVIDUALNEGA UCLOVECENJA MISLI V DIADNEM MODELU

Otrok nastane skozi součinkovitost **biološko/fizioloških** in **socialnih dejavnikov**. To sta ključni skupini dejavnikov, ki oblikujeta človeka. Mejniki med njima je, kako je kaj otroku dano.

Biološki dejavniki so dani z genotipom – geni. Po biološki poti so otroku dani samo geni. Tako dobimo dedovanje.

Celota vseh genov je genotip. □ To je vse in edino, kar je otroku dano po čisto biološki poti.

Socialno okolje pa tvorijo socialno kulturni dejavniki, v katere je otrok vržen. Tega otrok ne izbira je zanj objektivno dano.

GENOTIP

1. **GENI** so nujni, vendar ne zadostni pogoj za učlovečenje. To vemo iz primerov divjih otrok in Kallovega eksperimenta. Ta eksperiment sta izvedla zakonca Kallov, ki sta otrok vzgajala s šimpanzom. Šimpanz se je hitreje učlovečil, kajti v prvem letu se je razvijal bolje kot otrok. Po prvem letu pa pride do tega, da je šimpanz

začel plezat – začel je prakticirati gibalno tehniko, ki je značilna za njihovo vrsto, čeprav ga nihče ni učil. Gibalna tehnika je genetsko nadzirana – se sproži sama. **Gibalna tehnika pri naši vrsti pa ni genetsko nadzirana** – to je fundamentalna razlika. Šimpanz je začel zaostajati, ko so otroka po 1. letu začeli učiti jezik. Šimpanz je izvajal divergenten razvoj – razvil se je v smeri kot mu je dana genetsko. Šimpanz se je vedel kot vsi šimpanzi, čeprav se tega ni učil.

Divji otroci so otroci, ki so preživeli zunaj družbe. Imajo pomanjkanje grobe in fine motorike. Niso hodili po dveh, pač pa po štirih nogah, izvajali so različne grimase. Ti otroci so čisti dokaz, da če razvoj ni dan v čisti kulturi, se osebek tega ne bo naučil sam. □ To je dokaz, da **človeška vrsta ni genetsko nadzirana**. Ti otroci niso imeli seksualnega instinkta, ki nam je dan biološko. Če bi to bilo genetsko vodeno, bi ga morali imeti. Divji otroci se niso bili več sposobni naučiti jezika. Če do 4. ali 5. leta možgani niso organizirali skozi govor, se ti deli možganov preprosto ne vzpostavljajo na te funkcije (govor, sluh,...). Pri 5. letih se možganska struktura fiksira. Mi moramo človeške možgane šele narediti, kajti ob rojstvu še nimamo človeških možganov. Materin jezik ima **nevrofiziološki strukturat**, zato nikoli ne moremo znati drugega jezika tako kot materinega. Naši možgani znajo samo 30 fonemov, čeprav so tako veliki, da bi jih lahko znali več, vendar nas jih niso naučili. Mi drugih glasov ne slišimo in tudi govorimo lahko samo tiste foneme, ki so materin jezik.

Govor je, če si zmožen povedati neskončno število besed, ki jih pred tabo ni izrekel nekdo drug. Materin jezik znamo avtomatično, pri tujem pa mislimo. Materin jezik ima nevrofiziološko korelacijo. Divji otroci so nam pokazali, da če otroka pustimo zunaj človeške vrste, sam genotip ne vodi do učlovečenja. Divji otroci ne preživijo pubertete.

Včasih je bilo za otroke, ki so imeli Dawnov sindrom značilno, da so umrli, ker smo jih narobe vzgajali. Otroci, ki ne organizirajo z življenjem svoj nevrološki sistem, umrejo. **Nevrološki sistem se mora spremeniti v človeškega z učenjem.**

Divji otroci so dokaz, da **z genotipom potrebujemo še okolje**. Kellov pa dokazuje, da je potreben genotip homo sapiensa (dokaže, da genotip ni dovolj, pač pa da mora biti genotip homo sapiensa). **Genotip je nujen pogoj, vendar ne zadosten za učlovečenje. Potrebujemo še socialno okolje.**

2. **Genotip določa normo reakcij.** To je za vrsto značilen način odzivnosti, hkrati pa je vsak organizem enkratno. Norma reakcije določa, da se mi sploh lahko odzivamo na neke dražljaje in določa tudi na katere in kako se odzivamo. Norma reakcije je značilna za vrsto in enkratna za posameznika. Ena vrsta lovi določen spekter dražljajev. Vsi drugi dražljaji pa padejo mimo nas. Torej obstajajo, samo da jih mi ne čutimo oz. ne vidimo. Mi participiramo samo od do določene frekvence. Vsi organizmi iste vrste percepcijsko spadajo v tisto frekvenco, ki je norma tiste vrste. Svet ni sestavljen iz tistega, kar mi vidimo, pač pa svet sestavlja majhen del tistega, kar mi vidimo. Znanost je zato laž, ker enači obstoj s tistim, kar vidimo. **Norma reakcije je vezana na genotip**, genotip pa je enkratno, zato je tudi norma reakcije enkratna. To pomeni, da se meja pomika gor in dol, vendar še vedno v mejah normale. Lahko pa se norma reakcije **pomembno zamakne**. Za te smo mi rekli, da so nenormalne. To so **otroci, ki so genetsko ali nevrofiziološko drugačni**. Oni imajo drugačno konstitucijo. Kultura, ki otroka obdaja, ga uči v tistem percepcijskem prostoru, ki so za to kulturo značilni. **Norma reakcije nam določi polje, znotraj katerega se lahko učimo. To je v resnici genetska meja.** Norma reakcije je individualne in je lahko tudi zelo zamaknjena.
3. Celota vseh genetskih informacij, ki določajo razvoj inteligence, so predispozicija inteligence. **Če nimamo predispozicije za neko lastnost, tega ne moremo imeti.** Za vse kar imamo, obstaja genetska predispozicija. Da pa imamo neko predispozicijo, pa še ne pomeni, da imamo lastnost. Absolutne večine predispozicij nikoli ne pretočimo v lastnosti. Predispozicija je naša možnost, naša osnova. Pri učlovečenju se uresniči absolutna manjšina predispozicij. Genotip nima lastnosti; dedujemo genske informacije za lastnost. Predispozicija pa je sestavljena iz velikega števila informacij. **Mi ne dedujemo lastnosti, deduje se predispozicija – genetska oprema, da se ta lastnost lahko razvije.** Lastnosti niso dedne. Dedna lastnost

je 100% odvisna od dednosti in 0% od okolja. Takih lastnosti pa ni. Lastnost se spremeni samo z radioaktivnim sevanjem.

4. Ni enega gena za lastnost.

MONOKAVZALNI MODEL DEDNOSTI □ število genov = število dednih lastnosti

G1 □ L1

G2 □ L2

G3 □ L3

PRIMER: Telesne teže se ne deduje tako. Deduje se tendenca telesnega razvoja, ki ima v različnih količinah različno težo.

MULTIKAVZALNI MODEL DEDNOSTI

Tukaj en gen določa veliko število lastnosti in eno lastnost določa veliko število genov. Temu principu se reče **pleotropnost**.

Raziskave na področju genetskega inženiringa so nemogoče. Genetski inženiring je dovoljen samo na nižjih vrstah, ker je vseeno če umrejo. (???)

Geni funkcionirajo po multikavzalnosti.

Praklon (Eva) ima genotip 30-letnega človeka. Tako pri 20. letih ne bo mogla imeti otroka.

Nimamo gena za lastnost, pač pa genetsko informacijo.

5. **Vsaka lastnost je določena z geni in z okoljem.** So lastnosti, ki so bolj pod vplivom genov in so lastnosti, ki so bolj pod vplivom okolja. Nobena lastnost ni neodvisna od okolja. Prav tako tudi ni nedednih lastnosti. Vse lastnosti hkrati oblikujeta genotip in okolja. Ločijo pa se po tem, kakšna je prebojna informacija danega okolja.
6. **Količina genetske določenosti se spreminja glede na lastnost, prostor in čas.** Vsak od nas ima določene lastnosti, ki so bolj pod vplivom okolja in tiste, ki so bolj pod vplivom genov. Lastnost, ki je pod dominantnim učinkom genotipa, bi se, če bi spremenili okolje, spremenila. Nastala bi lastnost pod dominantnim učinkom okolja. Primer: Če imamo raka, bomo pazili kaj jemo. So okolja, ki so močno prebojna in tista, ki niso. So obdobja v življenju, ko je razvoj lastnosti dominantno pod vplivom genov in kasneje pod vplivom okolja.

Tehnično o našem ozadju vemo zelo veliko, operacionalno pa zelo malo. Mi lahko danes odgovorimo samo na vprašanje: Kako so ti geni določeni?

Stopnja na ravni lastnosti (fenotipa) je bolj podobna starim staršem, genetsko pa staršem. Več skupnih genov ne pomeni nujno večje podobnosti na ravni lastnosti. Mi imamo genetsko ozadje za enkratnost. Vrednost dražljaja se določa na receptorju (na organizmu) – npr. glasnost zvoka. Ta isti dražljaj povzroči 5 različnih dražljajev napetih različnih organizmih. **Genotip je ključen, da nas ne morejo narediti istih.** Pri klonih jim je spodletelo okolje. □ Genotip je garancija za enkratnost.

SOCIALNO-KULTURNI DEJAVNIKI

Kako družbeni dejavniki (družbeno okolje) vpliva na razvoj individualnega učlovečenja?

Družbeni dejavniki so nujni, vendar ne zadostni pogoj za učlovečenje. **Brez družbe ni učlovečenja** (divji otroci). Da pa družba ni zadosten pogoj, pa dokazuje Kellov poskus.

Družbeno okolje določa selekcijo predispozicij. Družbeno okolje razdeli predispozicije na tiste, ki se razvijejo v lastnost in tiste, ki se ne. Od $10^{2 \times 700000}$ se jih razvije veliko manj. **Isti genotip bi v različnih okoljih ne prešel v isti fenotip** (=vsota vseh lastnosti organizma). Lastnosti v fenotipu je bistveno manj kot predispozicij v genotipu. Socialno okolje vrši funkcijo sita. Vsak genotip pride samo v eno okolje.

Od okolja je odvisno, kakšna serija lastnosti se bo razvila. Predispozicije niso usoda. Lastnosti so usoda. Mi smo fenotip. Predispozicije še niso lastnosti. **Okolje selekcionira, katere predispozicije se bodo razvile v lastnosti in katere ne.** Predispozicija je nujno potrebna biološka oprema za lastnost, vendar ni zadostna. Potrebno ji je dodati okolje. Predispozicije so možnost.

- **manifestni genotip = fenotip**
- **latentni genotip = nerealizirane predispozicije**

Zakaj se ena predispozicija spremeni v lastnost, druga pa ne?

Samo predispozicije, ki iz okolja dobijo zadosten **stimulans** (ustrezen input) se razvijejo v lastnosti. Ti stimulansi so **dražljaji**. Dražljaji iz okolja predispozicijo realizirajo ali ne. **Predispozicija potrebuje zadostno količino** (dovolj) **in kvaliteto dražljajev** (določeno vrsto), **da se realizira v lastnost**. Odgovora na vprašanje, koliko dražljajev potrebujemo, ne poznamo. Niso vsi dražljaji isto dobri. Kar so za enega otroka dobri dražljaji, so za drugega slabi. Ne vemo kakšna je zadostna kvantiteta in kakšna kvaliteta. Če bi hoteli nadzirati razvoj, bi morali nadzirati interakcijo genotipa z okoljem. To pa je nemogoče.

Selekcija predispozicij se nanaša na vse predispozicije, ki jih imamo v genotipu.

REALIZACIJA Z OMEJEVANJEM

Ta zadene samo manifesten genotip, tiste predispozicije, ki se realizirajo v lastnost. Realizira se tako, da se omeji. Omeji se v **kvantitativnem** (okolje omeji, koliko se neka lastnost lahko razvije) in **kvalitativnem smislu** (okolje določa, v katero konkretno lastnost se bo predispozicija usmerila).

1. Neka lastnost se razvije do neke meje in dalje se ne more več razviti- Pedagogi in psihologi pravijo, da je biološka meja. Vendar pa je to meja, ki jo da okolje. Ob realizaciji predispozicije v lastnost zadenemo ob socialne meje – meje okolja. Primer: Ko je otrok zamenjal tip okolja (iz nižjega v srednji sloj), tip učenja, se je njegov IQ dvignil □ torej to ni biološka meja. Okolje s tipom interakcije določi do kod se neka lastnost razvije. Če menjamo dražljaje se lahko neka lastnost bolj ali manj razvije. Noben človek ne doseže biološke meje, pač pa socialno-kulturno mejo. Vendar se v vsakem okolju otrok različno razvije. Obstajajo okolje, kjer bi bil razvoj predispozicij v lastnost boljši ali pa tudi slabši. Nadpovprečno izmerjena vrednost interakcije med genotipom in okoljem je **genialnost**. Manifestna genialnost je redka. **Genialnost je slučaj, de smo padli v okolje, v katerem je bilo točno dovolj in točno takšni dražljaji, ki so potrebni za razvoj lastnosti.** Latentno genialni smo vsi. Genialnega razvoja ne moremo planirati, ker ne vemo otrokovih predispozicij. Omejitev, ki jo določi okolje, obstaja za

vse lastnosti. V naših šolah danes otroci še samo pomnijo in nič več ne mislijo, ker nimajo časa. Otrok je dosegel mejo lastnosti, ki jo določa okolje. Biološke meje ni, vendarle pa obstaja – mi ne moremo leteti.

2. **Obstajajo različni tipi inteligence in mi dominantno razvijemo en tip inteligence.** Realizacija enega tipa gre na račun drugih tipov. Predispozicija se razvije v eno od možnih form, ki jih ta predispozicija ima.
 - **IQ TESTI** ne merijo inteligence. Inteligenca bi naj bila to, da se dobro znajdemo v problemskih situacijah. IQ testi merijo matematično in lingvistično inteligenco. Lingvistični IQ testi merijo stereotipe (*če ni belo je _____; če ni zgoraj je _____*;). Matematični IQ testi pa merijo določeno izkušnost pri reševanju določenih problemov, **merijo socialno izkušnjo in ne inteligence**. IQ testi merijo točno to, če znaš nekaj ponoviti po določenem navodilu. Niso pa objektivni pokazatelj, še najmanj pa inteligence. Dokler so IQ testi potrjevali rasistične predpostavke, da so belci inteligentnejši od črncev, so jim verjeli, ko pa je prišlo do odstopanj, pa jim niso več. IQ testi sprašujejo po socialni izkušnji, ne pa po inteligenci. Sprašuje se po kulturi belcev, po igrah, ki jih obvladajo otroci srednjega razreda, zato ker imajo možnost, da se igrajo z določenimi igrali... Merijo socialno izkušnjo, ki je dominantno prisotna pri belcih, pri moških, pri srednjem razredu. Če se kot otrok nisi igral na določen način, te bodo imeli za norca. **Z IQ-testi se reproducira elita.** Vendar pa v njih ni nič znanstvenega. Z IQ-jem lahko napovedujemo uspešnost otroka, ker otrok, ki ima višji IQ že pozna ta svet in se bo v njem bolje znašel od tistega z nižjim IQ-jem. **Za uspešnost potrebuješ konformizem. Visoko inteligentni ljudje pa so neprilagodljivi in niso konformisti.** Okolje določi, katero vrsto inteligence bomo imeli (muzikalično, matematično,...). Okolje določi tip lastnosti.
3. **Okolje določi način prehoda genotipa v fenotip.** G_x nima v sebi nobene intence, da bi postal določen zbir teh in teh lastnosti. Genotip se lahko pretoči v neskončen vir lastnosti oz. fenotipov. Toliko kot je okolij, bi lahko bilo iz istega genotipa fenotipov. Realizira se samo en fenotip. Vse ostale možnosti so s tem ukinjene.
4. Okolje je pomembnejše od genotipa. **Genotip je možnost, okolje pa določi, kaj se bo s to možnostjo zgodilo.** Primer: Genotip je 3 kg gline, okolje pa določi, kaj bo iz te gline nastalo. Okolje določi, kaj mi smo. Genotip nam je dal samo biološko podlago za formo, katera forma pa se razvije, pa odloči okolje.

Poleg genotipa in socialnega okolja lahko na potek ontogeneze vplivata še **naključje in organizem sam**.

BOAS

KAJ NAREDI NA TEORETSKEM PLANU?

- **KULTURA** □ preučevati je treba kulturo in ne družbe. Kultura je temeljni predmet antropološkega preučevanja. Preučuje se religija, jezik, umetnosti,... Je prvi, ki poudari pomen **jezika**. (Domorodcev ne moreš razumeti, če ne poznaš njihovega jezika). Specifične poteze da neki kulturi jezik.
- **DIFUZIONIZEM** □ ena kultura od druge prevzema kulturne elemente (tako materialne kot idejne). Boas uči, da ne smemo drugih kultur soditi iz perspektivne naše kulture. Meni, da moramo na stvar pogledati drugače. Glavna pridobitev Boasovega difuzionizma je, da iz kultur naredi kulture = **kultur je več**. Kulture so enakovredne – moramo tolerirati druge kulture, da pa jo razumemo, se moramo naučiti jezika (nato gremo tja in jo preučujemo). Boas prinese **delo na terenu**. Stvari je potrebno popisati in drugim kulturam priznati obstoj.

TEZE EVOLUCIONIZMA

Evolucionistični modeli razlagajo razvoj družbe fazno. Razvoj poteka vedno k bolj razvitemu. Je univerzalen. Čas poteka linearno, kar pomeni, da je družba, ki je kasnejša v času, bolj razvita. **Obstaja samo časovna razlika, kulturni razvoj pa je univerzalen.** Vse družbe gredo skozi isti kulturni razvoj. To, kar velja za čas, velja tudi za razvitost, za stopnjo razvoja. **Druge kulture so naša kultura, ki pa se še niso razvile do naše stopnje.** Vse je ena kultura. Vse se razvije v civilizacijo. Različne pojavne oblike kultur so vzrok faze v kateri je.

KULTURNI RELATIVIZEM

Boas je dejal, da kultura ni ena pač pa da jih je več. Tylor je razmišljal še evolucionistično. Nastop kulture se pojavi v eni točki v zgodovini. Vsaka kultura se je razvijala v svojo smer. To pomeni, da so se različni kulturni elementi razvijali po svoje. Vse kulture pa so enakovredne, ker so se začele v skupnem začetku – 40.000 let nazaj. Te kulture so zdaj različne. **Razlike ni v stopnji, temveč v smeri razvoja.** Na časovni krožnici imajo vse enako oddaljenost od središčne točke. Kriterij razvitosti izgubi pomen. Evolucionisti pa pravijo, da je naša civilizacija najboljša in da morajo vsi slediti našemu razvoju. Boas meni, da **nobena od kultur ni več vredna.** Kriteriji razvitosti so enaki.

Ni enega kriterija, s katerim bi sodili vse kulture. Vsem kulturam je potrebno dati enak status. **Različni kulturni elementi so pri različnih kulturah različno razviti** (Primer: Telesno gibanje Američana in nekega domorodca; pridobivanje hrane; dihanje – Aborigini,...) Vsaka kultura skozi zgodovino razvija svoje kulturne elemente. Kako pa se ti elementi razvijajo, moramo gledati skozi njihovo kulturo. Da se je razvijala na določen način, so vplivali kulturni, geografski, ekonomski,... dejavniki. Najpomembnejši so kulturni dejavniki in se navezujejo na tradicijo.

TROBARIJANCI – Malinowski

Moški posameznik se ne sme niti pogovarjati s svojo sestro. *Tabuiziran je odnos brata s sestro.* □ Zakaj? Mit pravi, da je imel brat spolne odnose s sestro in kazen je bila, da so njo poročili navzven, v sovražno pleme. Oba sta kasneje naredila samomor. Zaradi teh posledic se vsi bojijo kršiti ta pravila. Ni pomembno, ali je to realno ali ne. Oni v to verjamejo, je zgodovinsko pogojeno. Te stvari je potrebno preučevati, da razumemo kulturo. Proučujemo historični del. Skozi zgodovino se izoblikujejo pravila, ki v tisti kulturi veljajo. Specifična zgodovina naredi kulturo različno od drugih kultur. Potrebno je preučevati historičen del posameznih – partikularnih kultur. Ne moremo reči, da je zgodovina skupna. Boas pravi, da ima vsaka kultura svojo zgodovino = historični partikularizem.

Ker so zgodovine različne, so tudi smeri razvoja različne. Razlike med pripadniki iste kulture so lahko večje kot razlike med pripadniki različnih kultur (ena kultura ni homogena stvar). Primer: mariborski vrtičkar in Pueblo Indijanec: zjutraj vstaneta, okopata vrta, skuhata kosilo,... □ podobno življenje. Ljubljanski menedžer pa se vozi s super avtom, ima polikane obleke,... Primerjamo lahko samo stvari v podobnih aspektih (npr. pridobivanje hrane).

RASIZEM

Darwinov evolucionizem govori o živalskih vrstah. **Socialni darwinisti so temelj za rasizem.** Tiste rase, ki bolj sposobne, preživijo. □ Zakaj je to upravičeno? Če bi bile sposobne, bi one ubile nas! To, kar naj bi veljalo za živali,

velja tudi za človeške rase. Človeške rase bi se naj skozi evolucijo izpopolnile tako, da ene preživijo, druge ne. Boas meni, da rasa ni tista, ki določa pojavno obliko kulture. Rasisti enačijo raso in kulturo. Menijo, da drugačna biološka konstitucija predpostavlja različno kulturo. Boas pa pravi, da rasa ne pogojuje kulture, ker je lahko razlika med člani iste kulture večja. Meni, da so različne pojavne oblike kulture določene z zgodovinskim razvojem in jezikom.

Boas prvi poudarja, da je **jezik** tisti, preko katerega se posameznik socializira. Mi vemo, da je to tako, ker so nas preko jezika to naučili. Zato je Boas od svojih učencev zahteval določene stvari.

POGOJI ZA TERENSKO DELO

1. Vnaprej znajo **jezik** tistih, ki jih proučujejo (terensko delo). Vsak antropolog mora imeti za sabo terensko delo. Znati mora jezik terena, ker le na tak način pride do podatkov, ki so realni oz. do spoznanj, ki so relevantna. Če mi razumemo njihov jezik, lahko razumemo njihovo kulturo. Informator nam pomaga, da lažje razumemo jezik ali pa nam razlaga posamezne pojave.
2. Vsak gre proučevati pojavno obliko kulture. Gre v pragozd in živi z domorodci najmanj 1 leto (lahko tudi s premori). Boas **zahteva terensko delo**.
3. Metoda je **opazovanje**. To ni opazovanje z udeležbo (to uvede šele Malinowski). Pri Boasu gre "antropologijo iz verande"- živi pri Evropejcih, ki so v stiku z domorodci in jih samo preučuje. Antropolog torej ni v neprestanem stiku z domorodci. Dovolj je, da jih opazuje, da se z njimi pogovarja, živi pa lahko drugje.
4. Dovoljeno je, da ima **informatorja** pri domorodcih. Gre za predstavnika kulture, ki jo antropolog preučuje in ta zna jezik antropologa. Informator poda samo svojo resnico in ta je že predelana kultura □ zaradi tega Malinowski informatorjev več ne dovoljuje.
5. Potrebno je **vedeti vse, kar je že napisano o tej kulturi**. Zbrati mora čim več podatkov in ne sme se fokusirati na samo en del.
6. Vse, **kar se da opaziti, mora napisati**.

Boas je izpeljal šolo **CULTURE PERSONALITY**, od njegovih učencev pa so pomembni: E. SAPIR, M. MEAD, R. BENEDICT, A. KROEBER.

SAPIR

Je predstavnik **zgodnjega psihologizma**. Boas je dejal, da mora antropolog preučevati kulturo preko zgodovine. Sapir pa pravi, da je **potrebno preučevati posameznika, vedenje posameznika in tako sklepati na kulturo ter ne brskati po zgodovinskih vzorcih**. S tem je postavil temelje za šolo **KULTURA OSEBNOSTI**. Posameznik je tisti, ki niso kultura. Kultura nima pomena, le je posameznik ne udejanja preko vedenja, S tem da kulturi neko eksistenco. Pravi, da kultura ne more biti videna. Vidimo lahko samo učinke kulture, kaže se samo na prenesen način. **Kultura proizvaja učinke** in učinki so vidni preko vedenja posameznika. Sapir gleda na vedenja v vseh nivojih, čimbolj širše. **Opazimo samo vedenje, zadaj pa je nekaj nezavednega in to moramo preučevati**. Vedenje, ki ima nezavedno osnovo je **simptom**. Vedenje, ki da posameznik nezavedno prakticira, je simptomatsko.

KAKO PRISTOPITI K PREUČEVANJU KULTURE?

1. **Vedenje posameznikov** je prvi predmet našega preučevanja. Predstavnikom ene kulture je specifičen **jezik**. Jezik dela vse enake. Podrediti se moraš jezikovnim pravilom nekega jezika, če želiš komunicirati z ostalimi člani. Socializacija poteka skozi jezik. Jezik razlaga svet, lahko ustvari kozmologijo. Jezik opravlja **socializacijsko funkcijo** in **kozmozologijo** (vse kar vemo, vemo skozi jezik). **Jezik je skupen posameznikom, znotraj ene kulture pa so si posamezniki različni** (Boasova teza, ki jo Sapir povzame). Vsak posameznik variira na svoj način. Variacija je individualna = gre za materin jezik, ki ga govorijo vsi Slovenci + jezik, ki ga govori tvoja mama. Vedenje posameznika je zelo specifično. Obstaja pa tudi neko skupno vedenje in to nas zanima. Sapir pravi, da **antropologijo zanima obči kulturni vzorec**.
2. Do tega občega vzorca pridemo tako, da **izločimo individualne variacije** in tako pridemo do nekega **idealno tipskega vedenja** (=kako bi se naj obnašali). To je obči obrazec, ki nima konkretne oblike, je nima nihče.
3. Idealen tip vedenja je določen z **idealnim tipom osebnosti**. To Sapir imenuje "as-if personality". Na to osebnost sklepamo preko vedenja posameznika. Za tem tipom osebnost "as-if" pa stoji neki **kulturni standard**. To je tisto, kar se spodobi, kar bi se naj.
4. To Sapir imenuje "**as-if psihology**" - to je vsota lastnosti posameznika, ki naj bi deloval na kulturno specifičen način. To stoji za "as-if personality". Kulturni standard je zbir lastnosti, po katerem nas doma učijo. To je osnova za socializacijske vsebine. Prenaša se tudi implicitno. Kulturni standard mora ustrezati
5. **kulturnemu vzorcu**. Kulturni vzorec pa stoji za "as-if psihology". Kulturni vzorec predstavlja dinamični aspekt kulture. Je način vedenja posameznika, za katerim stoji neko pravilo. Primer: Na avtobusu bi naj prostor odstopili starejšim.

□

Ko izločimo individualne variacije, dobimo as-if personality. As-if psihology pa bi se vstal samoiniciativno in bi bil zato notranje zadoščen. Kulturni vzorec pa je modus vedenja, to je pravilo – spoštovanje do starejših. **Kulturni vzorec je način vedenja, zadaj pa stoji pravilo.**

6. **Konfiguracija** □ to so pravila, ki stojijo zadaj (zakonodaja, 10 zapovedi,...). To je **statičen aspekt kulture**. Sapir pravi, da kulturni vzorec in konfiguracija skupaj tvorita kulturo (gre za dinamični in statični aspekt). Sama pravila, dokler se ne udejanjijo, ne morejo biti kultura. Posameznik deluje na način kulturnega vzorca, zadaj pa je pravilo. **Kultura je najbolj abstraktna entiteta.**

KULTURA PO SAPIR-U:

1. Kultura je prilagojena okolju; je časovna, medgeneracijska kontinuiteta in je nebiološka.
2. Kultura ni stvar, temveč pomeni stvar in kultura je koncept, ne pa realnost.
3. Kultura je vedenje posameznika, vendar ne kar samo vedenje, temveč značilno vedenje – idealno = as-if psihology.
4. Kultura je stvar vzorca. Modeli vedenja so kultura.

Končna točka preučevanja je kultura. Sapir vpelje v antropologijo posameznika. Kulturo se da brati tako, da opazujemo vedenje posameznika. **Kultura je abstrakcija antropologa** – nek miselni pojem antropologa. Dokaz za to je poročilo antropologa (proučevanje na terenu). Po drugi strani pa Sapir pravi, da na teren ni potrebno hoditi. Poročila različnih antropologov, ki so proučevali isti teren, so dala različne rezultate = med njimi obstajajo razhajanja.

- **MEAD** (1934) – preučuje adolescenco. Ali je pogojena kulturno ali biološko? Preučevala je na otočju Samoa. Ugotovi, da je to kulturno pogojeno in tam so nebesa na Zemlji.
- **FREEMAN** (1980) – bil je na Samoi leta 1975 in svojega dela ni objavil dokler ni Meadova umrla. On ugotovi, da stojijo stvari nekoliko drugače. Ona je preučevala dekleta stara med 18 in 24 let, on pa moške starce. Pokazali so se kot da imajo stroga pravila (posilstvo za prešuštništvo). Punca je bila za prešuštvo kaznovana s skupinskim posilstvom, fant pa je šel v zapor

□

Primer, kako lahko izgledata dve abstrakciji na istem predmetu preučevanja.

Kultura je abstrakcija antropologa. Je nezavedna in je tista, ki določa vedenje posameznika. Posamezniki dajo kulturi manifestnost. Vedejo se na način kot jim kultura velewa. Kultura je zbir nekaj elementov in vsi elementi so med seboj povezani (samoreferenčnost sistema). Vsi pomeni so med seboj povezani. Jezik odslikava mrežo pomenov.

ZNAČILNOSTI KULTURE PO SAPIR - j u

Sapir pravi tri stvari za kulturo:

- Vedno je **naučena**, ni dana biološko □ je transmisivna.
- Vedno je **skupinska, kolektivna**.
- Vedno je **vzorčena**.

Preučevati je potrebno vse tri aspekte hkrati. Vsi trije aspekti hkrati predstavljajo kulturo. Da je kultura vedno vzorčena pomeni, da mora za kulturo obstajati **kulturni vzorec** (=način delovanja, ki ga posameznik nezavedno upošteva, ko se vede na nek način) in **konfiguracija**. Primer: Pasti po stopnicah ni kulturno dejanje, čeprav so stopnice kulturni proizvod.

Sapir pravi, da je **psihologija** možna metoda za preučevanje kulture. Ukvarja se s psihosomatiko. Metoda je psihoanalitska. Psihoanaliza se je začela ukvarjati z odklonskim vedenjem. Freud je dejal, da obstaja sfera osebnosti, ki se ji reče nezavedno = dogodki, ki so se nam zgodili, vendar smo jih poskušali potlačiti. **Nezavedno je zelo pomembno in kontrolira naše življenje**. Opazovati moramo vedenje in preko tega sklepati na nezavedno. Sanje so izpolnitev želja. V sanjah deluje nezavedno. **Nezavedno je strukturirano kot govorica**.

Sapir pravi, da mora **antropolog preučevati vedenje posameznika in sklepati na kulturo**. Uporabiti je treba psihoanalitsko metodo.

Antropologija ne more uporabiti naravoslovnih enot za preučevanje, ker je predmet preučevanja različen. Naravoslovje meni, da bodo rezultati zmeraj enaki, če so pogoji isti. To je zato, ker je predmet preučevanja naravoslovcev objektiviziran (=stvari se dajo izmeriti); je konkretna, objektivna stvar. Družboslovne znanosti pa so predmet proučevanja in nimajo konkretnih stvari. Vedenje posameznika ni nikoli isto kot vedenje drugega. To različnost vnaša zmedo v preučevanje. Zato **družboslovje ne sme pasti v logiko naravoslovja**.

□

- Ker ni enak predmet preučevanja.
- Ker so pogoji proučevanja spremenljivi (preučujemo lahko samo učinke; opazovalec – antropolog vidi kulturo kot jo hoče videti).

V družboslovju je potrebno misliti (Strauss). Družboslovje ne zasleduje nekega ideala. Postmodernizem pravi, da je vsaka resnica vredna upoštevanja, ni ene objektivne resnice.

S A P I R - W H O R F O V A H I P O T E Z A o jezikovni relativnosti

Jezik je vmesnik, preko katerega si razlagamo svet. Vsak jezik enako dobro opravlja svoje delo v svoji kulturi. Razlaga kozmologijo (sistem predstav o svetu). Vsak jezik razlaga en segment realnosti. Nobena kultura ne razlaga celotne realnosti. Za vsakega posameznika je edina resnica tista, ki mu jo narekuje njegova kultura. Ker kultura razlaga samo en segment realnosti, ni nič manj realna. Za posameznika je to edina pravilna in možna oblika. Vsaka kultura razlaga realnost na svoj način. **Kako priti do tega, da se nekaj razlaga na nek način?** Preko jezika s socializacijo.

Jezik nam definira svet. Vsaka razlaga sveta je kulturno in jezikovno specifična. Vsi pomeni, ki jih jezik ustvarja so samoreferenčni (izrazi se med seboj dopolnjujejo, povezujejo). Pojave razlagamo na nek način, s povezavo. **Jezik je zaprta množica znakov.** Primer: miza □ vemo, kaj vse ni to, zato vemo, kaj je miza. Jezik ni eksakten, en izraz ne pomeni samo ene stvari- Sapir meni, da vse slovnice puščajo, zaradi tega prihaja do majhnih odstopanj med posamezniki. **Razlaga sveta je jezikovno specifična.** Jezik vpliva na mišljenje. Ni mogoče misliti mimo jezika. Naš um je strukturiran na podlagi jezika. **Izumi** so nove kombinacije že obstoječih pomenov. Jezik, kultura in posameznik so tri odvisne entitete, ki ne morejo obstajati ena brez druge. Vse je potrebno povezati v eno. Entitete morajo biti na isti ravnini.

WHORF

Whorf je preučeval **slovnico**. Ugotovil je, da v evropskih jezikih obstajajo časi, medtem ko imajo Hopi Indijanci samo en čas – sedanjik. Naš čas teče linearno, oni pa gledajo na čas krožno – vse je sedanjik. V evropskih jezikih obstajajo metafore (Primer: zvit kot lisica, lačen kot volk), Indijanci pa tega ne poznajo. Ne znajo primerjati dveh kategorij med sabo (živali in ljudi). Živali namreč živijo z njimi in zato je to isti nivo življenjskosti.

Kultura je zastopana v slovnici jezika. **Slovnica odraža način našega mišljenja.** Kultura je takšna, kakršna je slovnica. Vendar slovnice puščajo, zato prihaja do individualnih variacij. Posameznik se lahko v ozkem segmentu umakne kulturi.

M. MEAD

Mead-ova se je začela ukvarjati s **kulturno transmisijo** (prenos kulturnih prvin na posameznika). Izpostavi dva pojma: **socializacija** (celoten stik posameznika s celotnim okoljem) in **inkulturacija** (vživljanje posameznika v neko kulturo). **Resocializacija** je ponovna socializacija. Posameznik, ki je že naučen skozi primarno socializacijo, a se bo naučil nekaj novega. Vendar pa resocializacija ni tako učinkovita kot socializacija (nikoli ne more uspeti). Resocializacija je uspešna, ko pride do **funkcionalne zamenjave** (ko se mnogi posamezniki postavijo na mesto drugega – Primer: Ko gre en zdravnik v pokoj in ga nadomesti drugi.). Za funkcionalno zamenjavo je značilno, da mora znati mlad posameznik enako dobro opravljati delo starega posameznika (stare generacije).

Cilj socializacije je vršitev 2 procesov:

- **Proces reprodukcije družbe** (družba se ohrani skozi čas)
- **Posameznikovo učlovečenje** (družba mu mora dati mehanizme, da preživi)

1. Družba na posameznika gleda kot na material, ki ga je potrebno obdelati, oblikovati tako, da bodo delali tako, kot velevalo družbena pravila – oblikovanje, ohranjanje družbe skozi čas. Zato se družba pri uveljavljanju pravil, ki se jih učimo skozi socializacijo, ne ozira na posameznika in njihove želje. Človek je v vsaki družbi predstavnik vrste homo sapiens. Glede na to, v katero družbo je rojen, pa ga bo družba obdelala tako, kot ona hoče.
2. Poleg tega, da posameznika obdelava po svojih pravilih, mu mora dati tudi mehanizme, da lahko preživi (jesti z vilicami, iti v trgovino,...). Posameznik mora spoznati družbena pravila in znotraj teh tehnike preživetja.

Končna točka socializacije je ta, da posameznik želi nekaj, kar od njega zahteva družba (posameznik pa misli, da je to njegova želja).

□

FROMM temu reče: **Uspešna socializacija se meri s tem, da sam hočeš delati to, kar moraš** (ker misliš, da je to tvoja želja).

1. Socializacija je **represiven proces** (nimamo izbire ali bomo govorili slovensko ali ne □ pristati moramo na to, da jezik pojmuje stvari na določen način).
2. Socializacija je **nezaveden proces** (vzgoja je hoten, eksplicitni proces). Socializacija zajema predvsem implicitne procese, je širši proces.
Tisto, kar želimo otroka naučiti, ni nujno učinkovito z besedami, ampak z dejanji. To je nezaveden proces zato, ker so pravila, ki se jih naučimo, nezavedna, ker jih socializacija tako »zapakira«.
3. Socializacija je **netolerantna do posameznika**. To se vidi v tem, da nimaš izbire □ če si proti družbi, te ta izloči (psihiatrične bolnišnice). Izloči jih zato, ker ne verjamejo v družbeno realnost in lahko v to prepričajo druge. (Ena realnost razlaga svet na en način in ne upošteva drugih.) Zahodnoevropska kultura je zelo represivna □ za vsak najmanjši odklon sledi negativna sankcija (kazen); tudi za nedolžno stvar.
4. Socializacija je **konzervativna** □ socializacija je vezana na obstoječo družbo, da podaljšuje njeno trajanje skozi prostor in čas.
5. **Historizacija socializacijskega procesa** □ socializacija je zgodovinsko spremenljiv proces, kar pa pomeni, da ne poteka v vseh družbah enako, temveč, da se spreminja hkrati z njim.

Meadova je izdelala **MODEL KULTURNE TRASMISIJE** (vse to so linearni modeli kulturne transmisije). Vsi linearni modeli kulturne transmisije govorijo, da vsi socialni procesi potekajo v eni liniji □ tip oz. način socializacije je določen s tipom družbe □ od tu naprej pa potem sledi tip osebnosti.

tip družbe □ tip socializacije □ tip osebnosti

Primer: agresivna družba □ agresivna (stroga) socializacija □ agresivni osebki

Vsak od naslednjih avtorjev vnese v tip socializacije svoj element:

- Mead: **vzgojne tehnike**
- Benedict: **inicijacijski obredi**
- Kardiner & Linton: **primarne institucije**

V Z G O J N E T E H N I K E

- **avtoritarne vzgojne tehnike** (upoštevata se avtoriteta; ne pomeni, da so agresivni)
- **permisivne vzgojne tehnike** (starši cartajo svojega otroka)

Najprej preučuje mladenke na Samoi. Zanima jo, kako je z adolescenco (ali se pojavljajo enake težave s puberteto ali ne? □ če so, to ni kulturno pogojeno, ampak biološko – v nasprotnem primeru pa ne). Proučevala je dekleta, stara med 18 in 25 let, ki so ravno zreli za puberteto. Ugotovila je, da skoraj nobena ni v puberteti. Stresa tu ni □ ne zaradi spolne identifikacije, ne zaradi družbe. Vsega tega na Samoi ni. Ugotovi, da **puberteta ni biološki, pač pa družbeni konstrukt**. Meadova pravi, da se statusa znotraj družbe na Samoi ne da spremeniti, ker je ta družba fiksna. Družba je zelo toga □ vertikalne socialne mobilnosti skoraj ni, zato ne pričakujejo ničesar več kot tisto, v čemer so. S tem so se sprijaznili in ni pričakovani □ za vsakega bolj ali manj poskrbijo in ni travm.

SPOL IN TEMPERAMENT V TREH PRIMITIVNIH DRUŽBAH

(knjiga, 1935)

Zanima nas, kako je z vedenjem, ki je vezano na spol. Za posamezni spol je značilno kulturno pogojeno specifično vedenje.

Meadova primerja tri družbe: **ARAPEŠE, MUNDGOMORE in ČEMBULE**.

□ **ARAPEŠI**

Ženske in moški se vedejo na približno enak način – Evropejci bi ga opisali kot žensko vedenje. Ni diferenciacije po spolu (oboje kuhajo, lovijo, delajo na polju, skrbijo za otroke,...). Oba spola sta enako mirna.

□ **MUNDGOMORI**

Tukaj pa je modus vedenja tak, ki bi ga Evropejci opisali kot moškega (predvsem moški so kanibalski in agresivni). Tudi ženske so agresivne. Detomor je preferenca za poroko. Orgazma ne morejo doseči brez prisotnosti agresije. □ Vse to so kulturne norme in pravila.

□ **ČEMBULI**

So ravno obratno kot pri nas. Tam moški niso agresivni, ampak opravljajo hišna opravila, skrbijo za otroke, imajo lepota tekmovanja. Moški ima tu vlogo kot ženska v Evropi. Ženska pa tam opravlja dela, ki jih v Evropi opravljajo moški (lov,.. tudi večja agresija).

Iz tega je Meadova ugotovila, da **vedenja, povezana s spolom, niso biološko pogojena, ampak kulturno. Spolno specifično vedenje je stvar kulture**. Pravi pa, da se tega naučijo preko vzgojne tehnike. (Kultura lahko posameznika čisto determinira.)

R. BENEDICT

Še vedno prisega na linearne modele kulturne transmisije □ takrat je bil to edini teoretični koncept. Pravi, da je tip socializacije pogojen z **iniciacijskimi obredi**.

INICIACIJSKI OBREDI

- **Strogi iniciacijski obredi** (obrezovanje, tetoviranje,...)
- **Mili iniciacijski obredi** (plavanje čez reko,...)

Gre za vrsto obredov, predvsem pri puberteti. Predstavljajo **prehod iz otroka v odraslo osebo** (vede se po normativih, ki so značilni za odrasle). Drugod so dosti bolj pomembni kot pri nas.

Za **marginalizacijo** je značilno učenje specifičnih znanj in zaznamovanje telesa (tetovaža, obrezovanje,...). Po marginalizaciji mora biti telo zaznamovano (tega dostikrat tudi ne preživijo). Po obdobju marginalnosti nastopi ponovno **socialno rojstvo** in s tem pride do socialnega status odraslosti. Benedictova pravi, da je pomembno, da vemo, kakšni so ti obredi. Zanima jo družbena definicija normalnosti (kako se definira normalnost v posamezni družbi).

Proučevala je tri družbe: **DABU INDIJANCE, PUEBLO INDIJANCE in KVAKIUTI INDIJANCE**. Primerja jih po tem, kako se definira normalen posameznik.

□ **DABU INDIJANCI**

So sosedi Trobarijancev. Gre za zelo **agresivno, zahrbtno družbo**. Zlobnost in zahrbtnost sta vrlini, nasmeh pa je vreden prezira. Znotraj te družbe so vasi ves čas v sporu (v konfliktni situaciji). Status oz. socialni uspeh dosežejo preko **magijskih obredov**, ki jih zanje opravljajo vrači. Oni plačajo vrače (3 kure ali svinjo) in rečejo, naj nekomu škodi, pri čemer mora prinesiti del njegovega telesa (zato zelo pazijo, kjer pustijo svoje stvari – npr. lase, nohte,...). Predpostavka je, da če gre tebi slabo, ti je škodoval sosed preko vrača. Potem moraš ti iti k vraču in mu plačati za proti ukrep. **Normalen posameznik je tak, ki je s prevaro prevzel mesto v družbi**. Njihovi iniciacijski obredi so zelo kruti.

□ **PUEBLO INDIJANCI**

So zelo **miroljubna družba**. Imajo zelo močan obredni element. Višji kot je socialni status, pri več delih obreda so lahko prisotni in obratno. Socialni status se vidi po tem, katero obredno dejavnost opravlja. **Normalen posameznik je miroljuben, tih, ni trmast, se ne prepira, noče nikoli izstopati, v tekmovanjih se brzda; tipični predstavnik misli, da je vedno kriv**. Največja žalitev je, če ti sosed poreže travo na vrtu (ti moraš mirno gledati; ne povzdigujejo glasu). Pri iniciacijskih obredih ni zaznamovanja telesa, ni telesnega kaznovanja.

□ **KVAIKUTI INDIJANCI** – Potlač

Značilno je, da se kopičijo materialne stvari. Šteje tisto, kar so in koliko so uničili. Potlač □ vsi se zberejo in uničujejo bakrene lonce in volnene odeje. Ni pomembno, koliko imaš, ampak koliko uničiš. Tisti, ki več uniči ima višji socialni status in je pomembnejši. Njihova karakterna poteza je, da se vedno hvalijo, so **prepotentni** (lahko žalijo druge). Če si pri njih skromen, i čuden. Največja žalitev je, da ti nekdo reče, da si suženj. Na poročanje gledajo kot na neko vrsto pogodbo (dva se odločita, da bosta živela skupaj; ljubezen ni pomembna). Obstaja **verbalna agresivnost**, ki je zelo očitna navzven.

Ugotovila je, da gre za **tri pojmovanja normalnosti** – to pomeni, da je **normalnost kulturno pogojena**. Vsaka družba ima svoj pogled na normalnost.

ŠTUDIJA NACIONALNEGA KARAKTERJA

Vsaka kultura ima svoj nacionalni karakter. V knjigi krizantema in meč (1946) Japonce obravnava zelo negativno.

KAJ JE KULTURNI OBRAZEC oz. VZOREC?

Ni isto kot pri Sapir-ju. Benedictova pravi, da je kulturni vzorec zelo **statičen** – vse kulture na svetu imajo neke kulturne elemente: normalnost, določanje sorodstva,... To je en spekter kulturnih elementov, ki obstajajo. Prisotni so povsod, toda zakaj so kulture različne? Različne so zaradi specifične kombinacije teh elementov. Naredi analogijo z jezikom (noben jezik ne uporablja vseh fonemov – 108, ampak nekje do 40).

KARDINER & LINTON

Sta dva znanstvenika, ki sta ugotovila, da so **linearni modeli preveč enostavni**. Zato sta razvila svojo metodo, ki pa je bila še vedno, žal linearna.

LINEARNI MODEL: družba □ socializacija □ osebnost

□

Menita, da so to **primarne institucije**, ki se dopolnjujejo z vzgojnimi tehnikami.

PRIMARNE INSTITUCIJE

Socializacija poteka v prvotni instituciji; prvi trenutki stika z družbo (otrok-mati = diadni model). Primarne institucije so osebe in institucije, s katerimi pride otrok prvi v stik. So najbolj tradicionalne; najbolj konzervativno zagovarjajo kulturna pravila, ki veljajo za neko kulturo. V teh institucijah so čista pravila. **Družina** je primarna institucija in je najbolj tradicionalne oblika družbene institucije. Ko pa se vključi še oče, pa razmerje postane tripartitno.

Osebnost razdelita na dva dela:

- bazično
- modalno

1. Bazični del osebnosti, je temeljni del. Po tem so si vsi posamezniki v eni kulturi enaki. Ta je nezavedna. To so vsi implicitni procesi, ki smo jih bili deležni pri vzgoji. Preko te osebnosti se vrši funkcionalna zamenjava. Primer: Nekdo gre v pokoj, drugi ga bo nadomestil. Ta se bo ujel le, če bo imel bazično osebnost. Gre za nek kulturni vzorec – način delovanja, ki ga posameznik nezavedno upošteva, ko se vede na določen način.

Durkheimovo pojmovanje funkcije je intrasistemsko □ kar posamezni del prispeva k celoti in kaj posamezni deli prispevajo drug k drugemu. **Bazična os** je neke vrste programski model, ki se v modalni osi izvede praktično. Bazična os predstavlja zakon, zaradi česar jo spoštujemo. Mi mislimo, da je to naše vedenje, vendar nam je to družba vsilila oz. nam jih vcepila preko socializacije. **Bazična os nastane v primarnih institucijah** (pred 3. letom osebnosti se mi osebnosti ne spomnimo).

2. Modalni del je konkretizacija bazične osebnosti. Modalno os predstavlja tisto, kar je specifično za posameznika. Splošne vzorce spravijo v bazično os in to je skupni del. V modalnem pa je individualno odvisno od objekta nege (vse mame so različne zaradi različnih osebnosti). Modalno os določa način, kako se učimo od objekta nege. Po drugi strani pa je modalni del odvisen od individualne zgodovine (kje živi, kaj starši delajo, katere vrednote so jim bliže,...). Prvi objekt nege je kasnejša matrica seksualnega objekta. Oče pa je identifikacijski objekt, zato dečki tukaj na boljšem. Avtoriteta ti vsili moralni imperativ in ti vsili »izbiro objekta«. Koga si bomo iskali, je odvisno od očeta. Bojimo se imperativa in zato bomo upoštevali njegovo mnenje. **Bazična os je nujna za modalno os. Skupaj pa predstavljata KONKRETNO OSEBNOST**. Bazično os povezujeta s statusom. Status je statični del kulture, spada v konfiguracijo. Modalno os povezujeta z vlogo (to so pravila, ki so praktična).

Vsi ti modeli so **linearni modeli kulturne transmisije**. Tip družbe določa tip socializacije, tip socializacije pa tip osebnosti. To velja še danes.

Modeli M. Mead so uspeli, ker je ugotovila kako družba vzgaja konformne posameznike (permisivna družba → permisivna vzgoja → permisivni tip osebnosti). **Vendar ni tako!** Permisivna vzgoja je isto kot če manjka voditelj (oče) v enoroditeljski družini. **Permisivna vzgoja se kaže v agresivni osebnosti.**

POMEN PSIHOANALIZE

Psihoanalizo je vpeljal samo **strukturalizem**, drugi ne. FREUD meni, da obstaja neka točka diskontinuitete – to je po Freudu **Ojdipov kompleks**. Mati otroku nudi vse, kar potrebuje (diada); da mu hrano, mu nudi ugodje,... Diada otrok – mati deluje na pozitivni ravni. Nato pa pride oče. Mati in oče imata pozitiven odnos in to je najbolj zaželen odnos v družbi. Vendar pa oče zahteva, da mati preneha biti seksualni objekt za otroka (odstavi ga od prsi, ne sme se vedno takoj razjokati ob mami...). Kasneje ti mama ne bo več pomagala, pač si moraš znati sam. Oče mu hoče vzpostaviti družbeno pravilo – tabu incesta – to je temeljna prepoved. Na tej točki pa otrok vzpostavi negativno čustvo do očeta. Pri materi in otroku gre za neko partikularno razmerje → otrok želi ugodje materi mu ga nudi. V ojdipovski situaciji pa univerzalno načelo oz. pravilo zamenja to partikularnost. Univerzalno načelo je tisto, kateremu se mora tudi mati podrediti. LACON pravi, da gre za »vpeljavo zakona«. Za otroka to ni več partikularnost njegovega pravila, pač pa pravila, ki jih morajo upoštevati vsi – univerzalna pravila. Oče zahteva, da otrok odvrže partikularno matrico ugodja in je podvržen univerzalnemu pravilu znotraj ene kulture. Oče ga vrže iz sveta, ki ga pozna → kulturni šok (podoben je ojdipovskemu šoku). Otrok se ne želi odreči temu ugodju, to je edino ugodje, ki ga pozna in še tega se mu vzame. **Ojdipovska situacija mora biti rešena, drugače oseba nima moralnega imperativa.** Zakon spoštujemo zato, ker je zakon in ne zato, ker bi mu to koristilo. Kant pravi, da upoštevamo zakone iz dveh razlogov:

- kategorični imperativ (spoštovanje zakona brez posebnih interesov; delovati je potrebno moralno)
- hipotetični imperativ (upoštevanje zato, ker nekaj koristi)

Oče da vpeljati zakon. To naredi tako, da ti vpelje neugodje. Ob kršenju pravil ti vzbudi neugodje, ob upoštevanju ti vzbudi ugodje. Dokler se otrok ne prepozna v ogledalu svet dojema samo v tem, kar se dogaja do njega. On je eden izmed mnogih – to ugotovi kasneje.

Otrok pozna samo ugodje in neugodje. Telesno neugodje je edino sredstvo, ki nam je na voljo (oz. očetu), da otroka naučimo pravil. Kasneje postanejo ta pravila bolj abstraktna (odstopi prostor starejšim, ne žali,...). **Fond moralnih pravil je samo podaljšek ojdipovske situacije.** Če očetu to uspe uveljaviti, bo otrok tudi kasneje spoštoval pravila, ker se bo želel izogniti neugodju. Ko smo mali nastopa pravilo oče, kasneje pa so to vsa pravila. **Ko otrok ugotovi, da je tudi mati žalosten preostanek kot vsi ostali, se reši ojdipovskega kompleksa.**

Freud pravi. Da ima otrok dve rojstvi: biološko in ojdipovsko. **Če ni prisotna avtoritarnost, otrok ne ponotranji teh pravil. Ojdipovska situacija zasuče linearno funkcijo. Omogoča nam, da gre naš razvoj v več strani.** Če ojdipovska situacija ni razrešena (tu mu lahko pomaga oče), potem je lahko veliko outputov; to vnaša nelinearnost.

Linearni model v praksi nima potrditve. Zakaj?

□

REIZMANOVA ANALIZA

Gre za analizo treh tipov osebnosti, ki so nastali v zahodnoevropskem svetu glede na način vzgoje oz. razrešitve ojdipa in ekonomsko ureditev.

Odvisno od ideologije, v katerem potek vzgoja, se oblikujejo trije tipi osebnosti:

- **self-directed**
- **other-directed**
- **patološki narcis**

SELF DIRECTED

S tem se ukvarja Freudova psihoanaliza. To je subjekt tistega, čemur Weber reče protestantska etika. Dvig malih podjetnikov, kapital se mora akumulirati znotraj podjetja in kapital se vloži nazaj v podjetje. Zakaj? Na začetku industrije je vsak kapitalist svoj gospod, zato skrb za svojo družino sam. **To je temeljni tip 19. stoletja in prvih desetletij 20. stoletja.** Funkcija upravljanja in funkcija lastnine nista ločeni. Lastnik skrbi za dobrobit lastnega podjetja. Po protestantski etiki je delo bogovšečna dejavnost, zveličanje ti prinese delo. Oče, ki je moralni imperativ, skozi avtoritarno socializacijo vpelje zakon in ga vse to nauči. Ko posameznik ponotranji zakon, ga upošteva ne glede na posledice. **Ta tip osebnosti sledi moralnosti.** Če upoštevaš zakon, upoštevaš moralna pravila. Moralnosti daje prednost pred lojalnostjo. Prednost daje torej družbenim pravilom, ne instituciji. Subjekt je **kontra institucionalen. Kaj sili posameznika, da daje prednost moralnosti?** Sili ga to, da je oče na pravi način vpeljal zakon. Očitek vesti regulira posameznikovo vedenje. Ugodje pomeni spoštovanje družbenih pravil. **Ta tip osebnosti ima klasično razrešitev ojdipa in vzpostavi se mu instanca očetovskega idealnega jaza** □ **posameznik hoče biti takšen kot oče.** Do ojdipovske faze je **naneistična faza** (se zjočemo in mama že prileti). Obstaja samo diada otrok – mati.

Pri prehodu iz narcizma v odraslost gre za zamenjavo pravil iz univerzalnih v družbena. Identifikacija z moralnim imperativom. Tak subjekt je latentno zelo nevaren za družbo. Denar bo vlagal in s tem delovanjem bo postal močnejši. Vendar pa tak osebek ne zaupa institucijam, zaupa sebi, ker je moralen. Za njega so moralna pravila imperativ.

OTHER DIRECTED

Od 1929 do 70. let – pride do drugega tipa.

Trg se zasiči, pride do vmešavanja države. Vidijo, da se trg ne uravnava sam in država začne počasi izgrajevati gospodarstvo. Zaradi tega se razvijejo korporacije (večja podjetja), ki temeljijo na timskem delu (=lojalnost podjetju). Velika korporacija od posameznika pričakuje lojalnost – dela tisto, kar od njega zahtevajo. Funkcija lastnine in funkcija upravljanja sta ločeni. **Posameznik dela tisto, kar mu rečejo, da je dobro.** Dela se za dobrobit korporacije (firme) in zato je posameznik other-directed; **dela tisto, kar mu rečejo drugi.** Vzgoja postaja vedno manj avtoritarna. Tak posameznik ni avtonomen, moralna pravila niso tako dobra, ker se ta subjekt ne sprašuje, ampak se vprašuje, ali je to po pravilih korporacije. V tem obdobju postanejo pomembne druge oblike kolektivnih institucij (OŠ, vrtec,...). Ta tip osebnosti se povezuje z družbami **korporativnega kapitalizma.** Reformatorji poberejo otroke iz tovarn in govorijo, daje to za dobro otrok. **Ti postaneš vzgojen v kolektivističnem duhu. Ta tip osebnosti skrbi za dobrobit skupnosti** (korporacije). Posameznik mora prisegati na kolektivni duh in poslušati druge. Vlogo očeta prevzame šola, avtoriteto zamenja vrstniška skupina. Prej je bila v šolah avtoriteta učitelj, danes pa je ni več. Funkcija avtoritete se še vedno izvaja, izvaja jo kolektiviteta (združena skupina). Ta posameznik je institucionalen posameznik, v dobrobit skupine je pripravljen pohoditi svoja lastna pravila. Tukaj se pojavi **kolektivni kapitalizem.** Sami določajo ceno na trgu. Tu **ni več klasične razrešitve Ojdipa**, čeprav razrešitev obstaja. Sprejmejo se neka pravila, ki pa jih ne poseblja več oče,

pač pa skupina, kolektiviteta. Vzpostavljen je **kolektivistični ideal jaz-a**. Ne gre za družbo kot celoto, pač pa za ožjo skupino (šola, sodelavci,...).

Ta tip verjame v interpretacijo pravil, zato so politično zelo uporabni, ker ne bodo delovali proti institucijam. Spoštujejo mnenje institucij. Pomembno je, kako skupina komentira zakon. Ta tip osebnosti je pokoren oblasti. To so tisti, ki spoštujejo to, kar jim oblast sugerira. Drugi mislijo namesto njih, oni jim zaupajo.

PATOLOŠKI NARCIS

Danes se skrb za posameznika se prepušča strokovnjakom – to ni več korporacija. Prejšnje korporacije proizvajajo vzdržljive stvari (avto, pralni stroj,...) in tako se to več ne kupuje. Korporacije pa potrebujejo nov kapital. Proizvodnja je večja, proizvode pa posameznik že ima. Zato potrebujemo subjekt, ki ga prepričamo, da tudi če ima staro, potrebuje novo – **potrošniška logika**. Ta logika ni značilna za prva dva tipa. Vsak nov proizvod je boljši od prejšnjega. Potrebno je sproducirati subjekt, ki bo trošil. **Kaj posameznika sili v potrošniško logiko? IMIDŽ**. Tisto, kar se pričakuje v družbi. Imidž nam zagotavlja socialni aplavz, imidž se forsira preko medijev. Potrošniški narcis si želi socialni aplavz – drugi morajo videti kaj ima. Socialni ugled je premosorazmeren s stopnjo zavisti – bolj kot nam nekdo zavida, večji socialni ugled imamo. Patološki narcis **želi, da ga vsi opazijo**. Vse se vrti okoli njega, kar mu ustvarja ugodje. **Je produkt permisivne vzgoje**. Permisivno vzgojen posameznik ima večjo narcisistično noto v sebi. Primer: Če se otrokovi zahtevi ne ustreže takoj, bo lažje sprejel kasnejša pravila.

Homipotentno = tvoja želja sproducira takoj tudi zadovoljitev. Gre za visoko stopnjo doseganja narcizma in funkcionalno odsotnost očeta. Oče ni sposoben zagotoviti črke zakona (npr. je predolgo v službi ali pa ga sploh ni). Morda je to funkcijo prevzela mati, ki se naslanja na priročnike, ti pa govorijo o permisivni vzgoji.

Oče funkcionalno manjka. Otroci so razvajeni, z minimalnim naporom dobijo ugodje in ni jim potrebno spoštovati pravila. **Družbena pravila jemljejo samo kot način, kako bo prišel do ugodja**. V ta pravila igre on ne verjame. To je njegova narcisistična logika, ki se ji ni rabil nikoli odreči.

Narcisizem je **podaljšek infantilizma**. Ko si odrasel, lahko uživaš samo fantilno, pri infantilizmu pa lahko uživaš v vsem, v več stvareh. Narcisist dosega ugodje isto kot jih je v svoji infantilni fazi.

Patološki narcis nikoli ne razreši Ojdipa. Mati je hkrati objekt nege in zakon, na drugi strani ga mora tudi omejevati. Nikoli ne pade na realna tla. Ideal jaza se pri njem ne izoblikuje – pri njem je **jaz ideal**. Posameznik se hoče zmeraj identificirati s tem, kakšen je ideal jaz. Ideal jaza postane Jaz.

Ideal jaza je edini imperativ. Imperativ je velelnik, njegov imperativ ni moralni, pač pa lastno doseganje ugodja – ego. Nihče ga ni prisilil v drugačno gledanje sveta, zato je on vedno v središču. Uporabi vse, kar se da izrabiti, samo da doseže ugodje. Spoštovanje moralnih pravil zanj ne velja. Ko pa pridejo do ovire, ki je ne znajo premagati, jim manjka mehanizem za to, da ubijejo to točko mehanizma (Primer: Učenec dobi enko, gre domov po sekuro in udari učitelja). Probleme rešuje samovoljno. Zanj ni moralnih pravil; ne čuti, da bi moral ta pravila spoštovati. Patološki narcisi so **inteligentni**. Vsepovsod potegne najboljše. Najbolj ga frustrira to, da v določeni situaciji doseže neugodje, ker nima mehanizma, da bi obšel to zagato. Patološki narcis se **absolutno prostituira** – za malo socialnega aplavza je pripravljen pozabiti vsa moralna pravila. **Nima fiksiranega seksualnega objekta**, ker mati pooseblja obe distanci (zagotavlja in odteguje ugodje). Zato je identifikacija z materjo slaba. Oče, ki bi moral nastopiti, mora otroku povedati, kaj je njegov seksualni objekt. Biološko reproduktiven je heteroseksualni odnos, vendar je važno, kaj družba sproducira. Družbena pravila nam mora nekdo vcepiti. Patološki narcisi so v veliki meri biseksualci, uživajo na vseh nivojih. Njim ni važno, kakšni so subjekti, važno je, da doživljajo ugodje. **Seksualna permisivnost** – ni važno s kom, važno je ugodje.

Slabost patološkega narcisa je v tem, da hoče izgledati mlad. Problem pri doseganju ugodja se pojavi, ko se starajo. To je največji šok, travma zanj. Zato se posluži različnih sredstev (lepotne operacije,...). Če ne bi bilo na

svetu patoloških narcisov – tistih, ki trošijo, bi to bilo za družbo in ekonomijo pogubno. **So politično in ekonomsko koristni.**

SIX CULTURES PROJECT

V začetku gre za projekt dveh antropologov (Whiting & Whiting), kasneje pa je prerasel v veliko bazo podatkov – H.R.A.F. **Cilj tega projekta je preučiti socializacijska okolja pri različnih ljudstvih.** Preučuje se v dveh etapah:

1. **Socializacijsko okolje** (etnografsko ozadje). Struktura (kje so tisti, ki imajo višji ali nižji položaj), tipi družine, ekonomije,... Vso okolje, ki vpliva na to, kako se otrok razvija.
2. **Vzgoja otrok.** Kako se v družbi parcipira nosečnost, kako dolgo bi se naj dojilo,.. preučuje se zgodnje in pozno otroštvo.

PREUČUJE 9 VEDENJSKIH SISTEMOV, KATEGORIJ

1. **pripravljenost pomagati drugim** (ali so pripravljeni ali ne)
2. **hranjenje** (odnos do hranjenja – ali dobi otrok za jest takoj, ko so začne jokati sli na ure,...)
3. **samozanesljivost** (v kakšni meri so posamezniki gotovi v to, kar počnejo, si zaupajo,...)
4. **dosežek** (ali se ceni ali ne)
5. **odgovornost** (kakšna odgovornost se otroku nalaga – pomoč doma, na polju, paziti sestre,...)
6. **poslušnost** (v kakšni meri je posameznik pripravljen ravnati se po družbenih pravilih; upošteva mnenje starejših)
7. **dominantnost** (ali želijo posamezniki biti glavni; če jim kultura prinese vzorce dominantnosti; ali vse skupaj deluje kolektivno)
8. **družabnost** (so kolektivni ali individualni otroci – športi, igre,...)
9. **agresivnost** (kako je prisotna v določeni kulturi)

G U S I J I

So pleme v Vzhodni Afriki. Tukaj je zanimiv odnos med moškim in žensko; odnos je hladen, med njim je stalna napetost, gre za odnos sovražnosti. Poročajo se navzven – eksogamno (ženske se zamenjajo za socialni mir, bogastvo). Moški hodi k ženski samo na obisk, ker ne živita skupaj. Spolnost se eliminira iz javnega življenja, je tabu. Tudi masturbacija je strogo kaznovana. Takšna **represivnost** ima svojo negativno plat. Zaradi te cenzure se kaže **ambivalentnost**. Visoka stopnja posilstev. Glavna rekreacija moških je pitje piva, kar predstavlja konformno drogo, ki vzpodbuja nasilje, agresivnost in pretepe. Posilstvo je ena izmed posledic pitja. Moški so večno časa pijani. Iniciacijski obredi so zelo strogi in kruti.

R A J P U T S I J I

Je kultura v severni Indiji. Odnos med možem in ženo je podoben kot pri Gusijih. Živita sicer v isti hiši, vendar je njun odnos hladen. Dokler so dekleta pri starših, so tretirane kot gostje, kot začasni prebivalci hiše, ker grede, ko se poročijo, živet k moži (**patrilokalnost**). Zato so tudi ženske kasneje zelo hladne do svojih otrok, ne naučijo jih izražati čustev. To je verjetno posledica identifikacije, ki so je bile deležne v svoji socializaciji. Ženske **strogo kaznujejo otroke**, sploh če so agresivni do njih. Učijo jih ubogljivosti. Poroke so znotraj ene kaste. Tukaj je v veljavi še en institut – **PURDAH** – ženska ne sme zapustiti hišnega dvorišča v svojem življenju, samo v redkih izjemah (ob ceremonijah). Mož in žena nikoli ne jesta skupaj. Otroci jedo z očetom in starejšimi, ženske pa so

odmaknjene na rob. Ženska in moški ne spita skupaj. Med seboj se tudi ne smeta pogovarjati v prisotnosti starejših. Če spita ločeno, kako pa potekajo spolni odnosi? Moški obišče žensko v njeni sobi za kratko fazo in to je edina njuna komunikacija. Ti obiski so zelo redki, ker se na spolni odnos gleda kot na nekaj negativnega. Moški s tem, ko izgubi semensko tekočino, izgubi tudi življenjsko energijo.

TAIRCI

Je kultura na Japonskem. So zelo **kolektivni, miroljubni**, imajo vaško skupnost. Družini pomagajo po rotacijskem sistemu (Primer: Vsi iz vasi pomagajo graditi hišo.). Delaš za vse in drugi zate. Zaradi kolektivnega odnosa so **zelo družabni**. Družijo se med seboj tudi ko ne delajo. Uživajo v prostem času (ločijo delo in prosti čas). Zveze med moškim in žensko so monogamne. Mame in očetje spijo v isti sobi kot otroci. Otroci se kaznujejo ob redkih izjemah, če hudo prekršijo kakšno pravilo (zvežejo jim roke in noge in sedijo za mizo en dan – to je 2-3x v življenju). Iniciacijski obredi ne obstajajo. Ženske lahko dosežejo visok socialni status. So visoko cenjene. Moški in ženska sta izenačena = egalitarna družba. Ženske so lahko celo duhovnice. Ponavadi so starejše od svojih mož. Tairske matere so bile označene kot najtoplejše do otroka.

MIXTEKI

Iz Juxtlahuoca (Mehika). To je ena etnična skupina znotraj večje, kar ima posledica. Manjša se razlikuje od večje po obleki, hrani in jeziku. Večja kaže do manjše sovražni odnos, kar se vidi pri preučevanju otrok. Ko ti gredo v šolo, jih lahko mečejo s kamni in zmerjajo. Mixteški otroci pa to tiho prenašajo. Igrajo se sami zase in ne v skupini. Z druženjem obojih lahko pride do pretepa. Otroci tudi skoraj nikoli niso pohvaljeni in so pogosto kaznovani. Tako jih privadijo na sovražno okolje. Matere pa so označene kot zelo tople v odnosu do svojih otrok. Odnos mož – žena: živi se v razširjeni nuklearni družini – dva brata z družinama. Skupni so jedilni, ločeni pa spolni prostori. So v večjih skupinah, ker se počutijo ogrožene s strani širše skupnosti.

ILOCOS BARRIO

Tonga na Filipinih. Zelo blizu so Tairski družbi. Matere so nežne, tople, se ukvarjajo z otroci, celo dojijo otroke drugih mater (sovaščank). Zato nobena mater nikoli ne skrbi kaj bo z otroci, če tekajo po vasi, ker drugi skrbijo za vse – **kolektivni duh**. Zato se znotraj družbe razvije **prijateljstvo kot vrednota**. Prijateljstvo je zelo cenjeno in trdno. Družina je nuklearna. Mož in žena živita skupaj. Obstaja pa nek odnos šaljenja (starejši vzamejo otroku neko stvar, ki jo imajo radi in se jim potem posmehujejo). □ To naredi otroke poslušne. Zelo zgodaj čutijo to kolektivno sankcijo – posmeh. To se kasneje kaže kot družbeni prezir. Otroke strašijo še z zlobnimi duhovi. Cenjena je **izobrazba**.

ORCHARD TOWN

New England, ZDA. Nuklearna družina, kratek čas dojenja, poudarjen **individualizem**. Matere ne pazijo na otroke drugih. Otroke navajajo na poslušnost, vendar ne preveč strogo-permisija (Primer: Če se skregajo se lahko tudi stepejo in starši ne rečejo nič.) To je kot Zahodna Evropa. Vzgojo jemljejo zelo resno. Edina razlika od permisivne vzgoje pa je, da ga ne razvajajo na isti način. Če se bo otrok začel jokati, ga pustijo, da se pomiri. Zato so tudi dokaj brez kriminala. Navajajo se na simbolno raven pomanjkanja.

□

V prvi in drugi družbi je največ pretepev in umorov, sta najbolj agresivni. Med njimi je največ zakonskih zvez, ki niso konzumirane (=v poročni pogodbi piše, kolikokrat morata seksat,...). V obeh družbah moški ne spijo in delajo z ženskami □ njihova komunikacija je omejena. Ženske so manjvredne in se hitro poročijo. Pomoč otrok pri hišnih opravilih – kot jim naložijo starši.

Prva, druga in tretja so manj kompleksne – enostavne. Pri enostavnih je pomoč otrok bolj cenjena. Pomoč se šteje kot vrednota. V kompleksnih pa se bolj poudarja individualizem in osebni dosežek kot pa skrb za druge.

Kaznovanje otrok je bolj strogo v preprostih družbah, kar pomeni, da so otroci bolj moralni. Tukaj je več agresivnosti, je pa manj deviantnih načel. Tam, kjer je kaznovanje bolj strogo, so osebkni bolj moralni.

S strani družbe pomeni spol razločevanje. Biološki spol se mora prekvalificirati v socialni spol. Da se identifikacija okrepi, obstajajo različne metode. Otroci moškega spola se načeloma v vseh kulturah igrajo bolj grobe igre = modus agresivnosti. Ženske pa iščejo telesno bližino drugih in pomoč = modus odvisnosti.

Pri starosti med 7 in 11 let postanejo vsi otroci ne glede na kulturo samovoljni in gospodovalni. Vsi otroci gredo skozi eno fazo, ne glede na kulturo – vsi si želijo dominantnosti.

BRONISLAW MALINOVSKI

Je predstavnik **funkcionalizma** v antropologiji. Boas proučuje historični partikularizem – zgodovino, Malinowski pa pravi, da zgodovina ni nič, da je samo eno videnje kulture. Problem pri zgodovini je, da ni predmeta proučevanja, preučujemo nekaj, kar je bilo. To, da ni predmeta proučevanja, sproducira to, da smo manj gotovi v to, kar proučujemo.

Malinowski prekine diahroni pristop in izbere **sinhroni pristop**. Preučuje to, kar se vidi tukaj in zdaj – to so stvari, ki obstajajo, kar je materializirano.

Problem Malinowskega: To kar obstaja so različne institucije, ki pa so v različnih kulturah različne. Meni, da je funkcija kulture predmet proučevanja. Ugotoviti moramo funkcijo.

Durkheimovo pojmovanje funkcije je intrasistemsko (kar posamezni del prinese celoti in kar posamezni deli pomagajo drug drugemu). Malinowski pa **funkcijo razume kot intersistemsko**. Funkcija je nekaj, kar kultura prinese. Gre za kulturni odgovor na biološko potrebo. Človek je sestavljen kot serija bioloških potreb, vsaka kultura pa odgovarja na te biološke potrebe s kulturnim odgovorom. **Različne pojavne oblike kultur dajejo različne kulturne odgovore na biološke potrebe**. Ne glede na to, pa se vedno vrši ista funkcija nudenja zavetja.

Imamo dva sistema: **biološki** in **kulturni sistem**. Funkcija je razumljena kot povezava teh dveh (=intersistemsko).

Malinowski je prepričan tudi o obstoju univerzalne človekove biološke narave (posameznik se od posameznika ne razlikuje). S tem išče univerzalnost. Iskanje funkcije je iskanje univerzalnosti. Institucije preučuje sinhrono, kot takšne. Če preučeval zgodovino, ne bi nič pridobil, ker ostanejo institucije enake, se ne spreminjajo. **Institucije najbolj dosledno izvajajo družbena pravila, so konzervativne**. Na tak način lažje beremo kulturo. Vse kulture so sestavljene iz institucij in vsako kulturo je mogoče opisati kot seštevek njenih institucij.

Antropologijo potrebujemo, ker ta preučuje človeka kot takega. Iti v neevropsko kulturo pomeni, da nam naše kompleksne institucije postanejo bolj jasne, ker so toliko manj zapletene. V enostavnih družbah se lažje prepozna funkcija institucije.

Obstajajo kulturno regulirane stvari, v katere smo socializirani in vsi mislijo, da je njihova kultura edina pravilna. Zato posamezniki ne vidijo pomembnosti funkcij, ker jim je samoumevno. (Primer: Zakaj je to naša mama? Razložimo tako, kot nas je učila mama.) Svet, v katerem posameznik živi, je zanj samoumeven, Zaradi tega

moramo iti v neevropsko kulturo. Kar se nam tam zdi čudno, ima neko funkcijo. Ko se nam zdi normalno kar oni počnejo, takrat smo v tisti kulturi toliko, da lahko rečemo, da smo jo razumeli. To je ena od predpostavk terenskega dela. Morgan prvi postavi terensko delo, nato Boas in šele nato Malinowski, ki predrugači standarde terenskega dela in ti so še danes upoštevani.

POGOJI TERENSKEGA DELA

1. Življenje med domorodci najmanj 2 leti.
2. Druga kultura – iti moraš v čisto drugo simbolno mrežo. Tako se ti poruši stara. Gre za »radikalen prelom«. Vseh stvari se moraš naučiti znova. Gre za kulturni šok, kar ti omogoča ta uvid, da to vidiš v drugi kulturi. Tam moraš biti tako dolgo, da se ti izgubi bizarnost (nekaj se ti zdi normalno).
3. Boas meni, da moraš znati jezik vnaprej. Malinowski pa pravi, da se ga moraš naučiti na terenu, brez predznanja, ker si lahko sicer kulturo napačno predstavljaš.
4. Kot antropolog moraš vse opraviti sam. Ne dopušča informatorjev. Njihove interpretacije so že videne skozi ene oči. Za informatorje so nekatere realitete in dejstva nevidne.
5. Podatke zbiramo tako, da nimamo nobenega predmeta preučevanja. Popišemo vse, kar se da opisati oz. kar opazimo. Ni omejitev pri zbiranju podatkov.
6. Metoda dela je opazovanje z udeležbo – opazujemo socialno življenje skozi udeležbo v njem. Jesti moramo tisto, kar oni jejo, udeleževati se moramo vseh obredov,... Pisati moramo dnevnik: *podatkovnega* (strokovnega) in *osebnega* (pišeš izpade, svojo lastno percepcijo).
7. Opazuje se vsakdanje življenje.
8. Monografija, ki nastane s temi podatki je končno poročilo iz terena – so že interpretirani podatki skozi optiko antropologa.

□

Ta standard je iniciacijski obred za antropologa. Kdor tega ne opravi, nima statusa antropologa.

Vendar pa je Malinowski malo »švinglal«. Na koncu prizna, da se ni držal pravil, ki jih je sam postavil.

- Prizna, da je preslabo znal jezik.
- Prizna, da je premalo natančno beležil podatke.
- Imel je informatorja, na katerega se zelo naslanja (o kulanju je vse izvedel preko informatorja).
- Ne je iste hrane in ne živi v istih lesenih hišah, ne oblači se tako kot oni.
- Ima rasistične izpade.
- Zamolči serijo podatkov, ki mu ne sodijo v sistem (pri ojdipovem kompleksu).

Uspe pa priti do ogromno podatkov, ki jih na lep način predstavi. Ima lep način pisanja.

- njegova paradna tema: AGRONAVTI ZAHODNEGA PACIFIKA 1922=KULA- menjava ogrlic, zapestnic

KULA

Kula je centralna institucija na Trobarianskem otočju.

- ogrlice in zapestnice iz školjk se menjujejo med otočani
- nimajo materialne, kupne vrednosti ampak simbolno

- izmenjujejo se vedno v istem pravilu (zapestnice: Z □ V; ogrlice: V □ Z)

Med temi otoki je morje – močni tokovi in čolne lahko odnese v napačno smer (orientirajo se po morskih tokovih, ko poteka menjava). Če jih zanese na drugi otok, je nevarno. Tega otočana lahko ubijejo, pojedjo ali celo zaslužnijo. □ Malinowskega zanima, **zakaj to počnejo**. Čeprav so morski tokovi, venomer potujejo le, ko menjujejo kula predmete.

POJAVI, POVEZANI S KULO

- Izdelava čolnov, s katerimi potujejo □ čoln lahko gradi tisti, ki je po statusu višji. V čoln se nabaše 8 – 13 ljudi, s seboj vzamejo hrano, kajti stvar lahko traja tudi do mesec dni.
- Točno določeni obredi. Kdo poseka drva, opravi obred,... Obstajajo tudi točno določeni stavki, ki jih morajo ob zamenjavi zapestnic in ogrlic izreči.
- Na otoku jih sprejmejo. Obred vodi poglavar. Potem menjajo darila, vsak lahko menja dar, ki pripada njegovemu rangu – vsak začne s statusom svojega strica (stric je avtoriteta).

Kulajo samo moški. S kom lahko kulaš in koliko kula partnerjev lahko imaš, je odvisno od tvojega statusa. Menjava lahko posamezniku omogoči, da si dvigne status. To je edini vertikalni kanal socialne mobilnosti (status se lahko tudi zniža). Vsak točno ve, kakšen dar kdo prinaša. Noben ni lastnik teh predmetov, pač pa jih samo posedujejo (eni jih imajo 1-2 minuti, drugi 3-5 let □ odvisno od menjave).

□

Vse to je po mnenju Malinowskega **PRAVA KULA**.

Obstaja tudi **NEPRAVA KULA**. Ta poteka znotraj enega otoka. To je manjše kroženje, ki ni tako pomembno. Povezuje se z internim pomenom oz. funkcijo – gre za dvig oz. regulacijo socialnega statusa. Obstaja še eksterni pomen oz. funkcija. Ta ima tiste bolj globalne razsežnosti in pretvarja konfliktno odnose v nekonfliktno.

Imamo tri vrste ljudi:

- *Sorodniki* (ti so vedno na naši strani, nam vedno pomagajo).
- *Kula partnerji* (vedno, ko pridemo v stik z njimi, nas mora zaščititi, nam biti prijatelj, nam popraviti čoln in omogočiti vrnitev domov)
- *Sovražniki* (konfliktnost).

□

Zato je kulanje **absolutno funkcionalno**.

Posledica kule □ ustvarja posebno kategorijo socialnih odnosov. Regulira pravno (točno formulirani postopki) in ekonomsko razmerje (npr. glede letne ugodnosti,...).

Zanimalo ga je ali Ojdipov kompleks kulturno pogojen.

FREUD meni, da je Ojdipov kompleks univerzalen na določeni točki otrokove starosti (3 mesece – 5 let) □ sovraži očeta in si želi mater (to se ponavadi zgodi, ko oče zahteva prekinitve stikov z materjo. Kasneje nastopijo neka socialna pravila, ki jih mora otrok sprejeti.

□

Malinowski ugotavlja, kako je s tem pri **Trobarijancih**. Tu ni tako. Biološki oče posameznika predstavlja prijatelja. Oče o ničemer ne odloča – to počne stric (mamin brat). On tudi skrbi za otroka, za družino, za svoje sestre. Iz tega Malinowski izpelje sklep, da Ojdipov kompleks ni univerzalen. Za Malinowskega je funkcija to, kar je univerzalno.

OJDIPOV KOMPLEKS:

Otrok je negativno nastrojen do istospolnega partnerja in pozitivno nastrojen do različno spolnega.

Ojdipovska situacija je po Freudu univerzalna.

Malinowski preverja univerzalnost kompleksa. Ugotovi, da oče ni pomemben v družbi Trobriandcev, pomembne je stric. Z očetom gre za bolj prijateljski odnos.

E. JONES

Malinowskemu odgovori, da je ta situacija enaka, le da očeta zamenja stric, mamo pa sestra. Oče ima manjšo vlogo zaradi **prokreacijske teorije** – ta razlaga nastanek vseh kultur. Moški tu samo odpre ženska rodila, da se noter lahko naseli duh. Otrok je biološko čisti proizvod matere. Zmanjšana vloga očetov narekuje drugačno sliko socialnih odnosov.

RADCLIFFE - BROWN

Epistemološko logiko jemlje od Durkheima (družba prispeva k funkciji). Je **funkcionalist Durkheimovega tipa**. Ima pa drugačno pojmovanje funkcije kot Durkheim.

POJMOVANJE FUNKCIJE PO RADCLIFFE – BROWN-u

Družba je v bistvu družbeni sistem in tega je potrebno preučiti. Družbeni sistem se spreminja (npr. Marx pravi iz fevdalizma v kapitalizem). Določene stvari pa so ostale enake (npr. pri nas princip darovanja). **Struktura** je del družbenega sistema, ki se ne spreminja in preko nje lahko preučujemo družbo. Struktura je tako kompleksna zadeva, da se ne spreminja. Predstavlja določena pravila (to je statični del strukture). Tisti deli, ki omogočajo strukturo so družbene institucije (pri nas npr. šola) – na tej ravni poteka reprodukcija. Ti elementi strukture se reproducirajo. Preko reprodukcije se ohranja tak družbeni sistem. Gledati moramo institucije, da vidimo družbo in preko njih lahko primerjamo evropske in neevropske družbe.

R-B je imel nek **naravoslovni ideal** – neevropske družbe je želel sistematizirati tako kot biologija živa bitja.

E. LEACH

Je zadnji veliki antropolog v Veliki Britaniji. Na eni strani nadaljuje šolo funkcionalizma, na drugi strani vključuje Leví-Straussa. Pravi, da hočemo družbo videti po nekih pravilih (interpretiramo neko družbo, njeno vedenje,...) Vsi se držijo teh pravil, ki veljajo v družbi. Imamo pa posamezniki znotraj teh pravil veliko svobode oz. odstopanja. Realna slika je dejansko odstopanje od tega idealnega modela. Posamezniki imajo svobodo, ker idealno tipska pravila ne določajo življenje do potankosti. Možne so lastne interpretacije oz. svobodna improvizacija. Posameznik izkorišča dvoumnost pravil in prilagodi to sebi v prid.

Leach pravi, da je družbena slika taka:

- Na eni strani družbene norme (to je sveto, idealna slika družbe – kakor funkcionalna idealizacija; družbena kategorija).
- Na drugi strani je posameznik (to kar on prakticira, nekaj kar je lastno posamezniku).

Pravi, da obstaja **neka vmesna družbena realnost** □ DRUŽBA (to je dejanska slika) in ta zanima antropologijo. Preko tega ugotovimo neko kulturo. Ta del realnosti pripada eni sferi, ki omogoča komunikacijo med tema dvema svetovoma.

FRANCOSKI STRUKTURALIZEM

FERDINAND DE SAUSSURE je pričel s tem, kar se danes imenuje strukturalizem. Iz njegove lingvistike so črpale druge znanosti. Napisal je knjigo *Predavanje iz splošnega jezikoslovja*. Jezik se pojmuje kot samoreferenčni sistem – vsak pomen je to, kar ni drugi. Do tega pride, ker je jezik pojmovan kot zaključen sistem, ki se ravna po striktnih pravilih – slovnica. Sapir pravi, da vse slovnice puščajo. Kultura za družbo je kot slovnica za jezik.

Kaj pravi Saussure o jeziku?

- Je zaprt sistem znakov.
- Vemo, kaj nekaj je, ker vemo, kaj ni.
- Znak se definira kot razmerje med označevalcem in označencem; ima svoj pomen. Označevalec je kombinacija glasov, označenec pa je to, kar si mi predstavljamo pod tem pojmom.

Razlikovanje med JEZIKOM, GOVOROM in GOVORICO

1. **GOVORICA** je po njegovem najbolj splošna jezikovna gesta. Vključuje vse: govoro + artikulacijo + druge zvoke + govoro nemih □ vsa dejanja, s katerimi lahko komuniciramo.
2. **JEZIK** je družbena plat govoro, je tisti del, znotraj katerega lahko verbalno komuniciramo. Za neko stvar imamo določen pomen. Je konvencionalni del govoro. Obstaja nek konsenz med govorniki (npr. slovenščina).
3. **GOVOR** pa je individualni govorni akt. Zanj so značilne posameznikove variacije, specifični pomeni. Do tega pride, ker lahko pod označenim razumemo različne stvari.

Strukturalizem najprej nastane v lingvistiki in se kasneje preseli v druge vede:

- Locan – psihoanaliza
- R. Barthes – simbiotika
- M. Faueault – zgodovina
- C. Leví Strauss – antropologija

CLAUDE LEVÍ - STRAUSS

Leví Strauss je avtor **strukturalne antropologije**. On jezik razširi na kulturo. Tako kot veljajo pravila za jezik pod vsemi pojavnimi oblikami, tako tudi za kulturo. Jezik je struktura, ki je univerzalna za vse.

Pravi, da je struktura ena, od nje se ne da odstopiti, če želimo nekaj povedati. Ta leži pod pojavnimi oblikami kulture. Vse pojavnne oblike kultur pa variirajo na to strukturo, pravila (primer: varnost – hiša, šotor,...). Vse kulture, ki jih najdemo variirajo isto strukturo (odvisno je od okolja).

Struktura spada v domeno teorije, je ne moremo videti. Tisto, kar lahko opazimo oz. zaznamo je na ravni pojavnih oblik kulture. Strukturi je lastno to, kar je skrito pod pojavnimi oblikami kulture. Obstaja 10.000 pojavnih oblik kulture, ki zglada kot da s v neredu (Primer: Morgan – preveč podatkov in slabe teorije.). Strauss pa pravi, da tisto kar je spodaj, določa pojavnne oblike kulture in ima nek red. Ugotoviti moramo pravila, ki stojijo pod neredom.

V pojavnih oblikah kulture je tisto, kar lahko opazimo navzven, kar lahko opišemo. Struktura pa je nekaj globinskega, neki podstadij. Pojavne oblike kulture se nam kažejo kot zavestne (Primer: v družbo grem, ker to sam hočem. ▫ vedenje ni zavestno regulirano). Pojavne oblike kulture variirajo kulturne vzorce. Zato je struktura še bolj nezavedna. Za preučevanje kulture je potrebno uporabiti lingvistično metodo, ker gre za dve stvari .

Struktura je univerzalna, kultura pa partikularna (posamična). Ne gre preučevati vedenja, pač pa preučuje MITE posamičnih kultur ▫ lingvistična analiza mitov. Miti so zgodovina, tisto kar predstavlja tradicijo in so jezikovni izraz. Vsebinsko govorijo o strukturi , na kakšen način – to pa je struktura.

Obstajajo **štiri eksaktna pravila**, ki v strukturi vedno delujejo:

1. **BINARIZEM** – v jeziku zmeraj obstajata dva pomena (en pomen in njegov nasprotni pomen). PRIMER: Kvakiutli uničujejo lastnino, mi jo kopičimo. Obstajata dva pomena na ravni kulture. PRIMER: Samomor – v islamu je to žrtvovanje pri nas pa je označeno kot slabo dejanje.
2. **METAFORIČNOST** – pravilo strukture, ki ga variirajo vse pojavne oblike strukture. Zamenjava elementov istih funkcij – metafora.
3. **METONIMIJA** ▫ dopolnjevanje elementov po sosledju. Sestavljanje elementov po dopolnilni funkciji. Različne kulture imajo različne načine oblačenja, prehranjevanja.
4. **RED** – zahteva po redu. Vse kulture težijo k temu, da razložijo, klasificirajo, uredijo svet okoli sebe. Urejenost sveta predstavlja univerzalno pravilo (PRIMER: Mi klasificiramo hiše, bloke, Hopi Indijanci pa klasificirajo rastline bolj natančno kot mi – klasifikacija je kljub temu, da te rastline za njih niso funkcionalne). Funkcija zato nikoli ni razlog za klasifikacijo, pač pa golo dejstvo, da tam so – Strauss. Malinowski pa pravi, da stvar mora imeti neko funkcijo.

Vsa ta pravila so nezavedna.

STRAUSS – KONČNI SMOTER

Ugotoviti moramo strukturo pravila. Metoda je primerjalna analiza ▫ vzamemo čimveč pojavnih oblik kulture – mite in jih med seboj primerjamo. Primerjamo jih po lingvističnih principih (jezikoslovje).

Pod idejo, ki jo ljudje ustvarijo o svoji kulturi, je pomembno odkriti strukturo. Iti preko meja zavesti, prodreti v nezavedno. Čimveč pojavnih oblik kultur primerjamo, večja je možnost, da najdemo neke univerzalne elemente.

Boas je preučeval zgodovine, Strauss pa mite.

Strauss govori o lingvistični analizi. Analogija med družbo in jezikom je očitna. Družboslovne znanosti se naj zgledujejo po lingvistiki. Socialni in lingvistični red se dasta primerjati. Pojavi, ki so znotraj socialnega sistema, so tudi v lingvističnem sistemu. Ko obstajajo v socialnem sistemu (npr. poroka, sorodstvo), obstajajo za njih izrazi, ki jih uporabljamo v govoru, zato lahko uporabimo lingvistično metodo. Najprej ugotovimo socialne pojave in potegnemo povezavo z lingvistiko. Vse moramo proučevati kontekstualno. V kontekstu tega ugotoviti odnose med temi pojavi/elementi in med vsemi ostalimi elementi.

Ena prvih trditve v, ki jo Strauss ugotovi je, da je sorodstvo kulturna kategorija. »Je sistem predsodkov, ki sestoji v glavah ljudi.« Osnovni termin je poroka, vse se veže glede na njo. Sorodstvo ni krvno – ni genetsko determinirano. Bistveno je to, da preučujemo odnose. Strukturalna antropologija mora imeti svoje cilje, ker je posebna.

Isti zakoni ležijo pod vsemi jeziki sveta.(Jacobson – lingvist)

Jezik je sistem znakov, znak pa je razmerje med označevalcem in označencem. (Saussure)

Veriga označevalcev drsi po označencu. Ta povezava med označenim in označevalcem ni ista. Arbitrarna veljava znakov – različne označevalce definiramo različno; označevalci so točni, razlika je v označencu. Od zadaj je neka sistemskost, urejenost – nezavedno je strukturirano kot govorica (Primer: sanje so od zadaj čisto lingvistično strukturirane).

Strauss pravi, da je znak arbitraren, ampak samo začasno. Ko pa se umesti znotraj označevalne mreže, potem postane fiksni, se uporablja. Uporabljati se mora v nekem kulturnem pomenu. Znak je tako odvisen od kulturnega in jezikovnega konteksta. Locan pravi, da je znak odvisen od subjekta, Strauss pa, da je arbitrnost začasna.

Glavni namen govora je komunikacija.

ANALIZA MITOV

Miti se nam tudi zdijo protislovni in so navidezno poljubni – Strauss. Pravi, da so čisto **slučajni**. Sprašuje se, kako so si lahko miti na različnih delih sveta tako podobni, če bi naj bili naključni? Torej variirajo isto strukturo. So enako kot pojavne oblike kulture, ki variirajo isto strukturo. Mit **spada v govor** in s tem predstavlja bistveni del jezika. Miti so govornjeni, preko zgodbic spadajo v govor. Preferirajo na neko zgodovino, na to kar bi se naj zgodilo. Razlagajo nastanek. S tem pa določajo pomen izrazov, ki jih uporabljamo danes v govorici. Je onstran in tostran jezika. Definira jezik in socialni red – v obeh primerih pa se veže na jezik.

Mit je govor. Obstajajo pa 3 elementi, ki delajo mit poseben – smisel mita je v kombinaciji elementov. Govor, ki se uporablja v mitu ima neke posebne lastnosti, uporablja se poseben način govora, to pa vleče zraven objektivna pravila. Z miti se določa kontekst. Lastnosti mita so enake ali nad lingvističnim pomenom; to spada v red socialnega. Mit referira na neke pretekle dogodke in s tem za nazaj določa pomen; to so ključni izrazi (npr. imena).

Elementi, ki spadajo v mit so konstitutivni elementi – bistveni; niso posamični odnosi znotraj enega mita, pač pa gre za skupke odnosov. Strauss jim reče paketi, imenuje jih miti. Ti predstavljajo razrede odnosov, ki jih moramo razporejati znotraj istih pravil, ki veljajo za strukturo.

KAKO PRIDEMO DO SISTEMOV?

Mit je sestavljen iz vseh svojih variacij. NE obstaja prava verzija, vse verzije pripadajo mitu. Vse variante je potrebno razvrstiti v nek niz, ki kažejo nasprotje ali skupek. Iščemo skupke odnosov med njimi. Posamezne elemente, ki jih najdemo, je potrebno skombinirati in ugotoviti ali so kakšna pravila. Nato jih postavimo v nasprotje in ugotovimo, ali sta nasprotna ali ne. En mit nam nudi osnovo, vsi ostali pa nam predstavljajo enake elemente. Vsak mit ima od zadaj enako logiko kot znanost. Verzije se samo nalagajo, zato ni razlike med mitsko in znanstveno logiko. Razlika je v naravi stvari za katero se nudi razlaga. Vsaka kultura razlaga druge stvari. Vsi miti se nalagajo na referenčni mit. Mite je potrebno preučevati v vseh stvareh.

SOCIOBIOLOGIJA

WILSON napiše knjigo in se vrne k evoluciji, ki je bila tisti čas potisnjena na stran. Primerja socialne organizacije živali (mravlje, čebele) in ljudi. Prepričan je, da če pogleda živalske organizacije, vidi stvari, ki se analogno

razvijajo pri ljudeh. Meni, da je **evolucija edini zakon živalskih in človeških združb**. Tisto kar je predmet obravnave skozi ta edini univerzalni zakon je **genotip**. Genotip je edina trajna materija, ki se ohrani vse od začetka človeštva pa do danes – tako definira genotip Wilson. Genotip je centralni predmet v sociobiologiji. Nastane oz. ohrani se od takrat, ko je homo sapiens nastal. Evolucija pa se ohrani tako, da preživi tisti genotip, ki je najbolj sposoben, tisti, ki je najbolj prilagojen, kajti genotip se prilagaja situacijam v naravi. Človek je zgolj lupina, ki mora nostiti ta genotip.

□

ZATO:

1. Ker je človek samo lupina, nima možnosti vplivati na gene. Celotna stvar se dogaja na genetski ravni, človek je samo privesek.
2. Na genotip vplivajo zakoni evolucije. Človek ni aktiven, je irelevantna kategorija.

Če je vse odvisno od genov, kateri pa je princip, ki to pokaže? To je **INKLUZIVNA ADAPTACIJA** = to je delovanje posameznika, ki je podrejeno genetskemu materialu. Posameznik se prilagaja temu, kar od njega hoče gen. Gre za prilagajanje nekim notranjim principom – genom. Wilson pravi, da je to temeljni princip delovanja duha. Na kakšen način mislimo, je odvisno od genotipa. Vsi posamezniki ravnajo tako, kot hoče gen. Preživi pa, če je sposoben preživeti. Gen je podrejen evlucijskim zakonom.

Kritiko sociobiologiji je dal Strauss: Posameznikovo vedenje je lahko altruistično. Vendar kje se vidi, da je gen tisti, ki to usmerja (Primer: V vojni se ljudje žrtvujejo tudi za svoje prijatelje, kljub temu da nimajo istega genotipa).

KOEVOLUCIONIZEM

Ta teorija nadgradi evolucionizem (genotip, fenotip), LEVINS, KAMIN, ROSE. Koevolucionizem meni, da je razlaga vrst zgrešena. Ta pravi, da se genotip prilagodi okolju, tako bolj prilagojeni organizmi preživijo, ostali pa umrejo. Koevolucionizem pa doda še dva dejavnika: genotip + fenotip + *slučaj* + *organizem* (vsi štirje so enako pomembni).

SLUČAJ je odmik od idealnega modela interakcije med genotipom in okoljem (kako bi se večina ljudi z nekim genotipom vedla.). Če pa se kaj zgodi, če pride do naravne spremembe, ki lahko spremeni genski zapis (primer Černobila), so njihovi potomci drugačni, ker nimajo vseh dednih informacij, ki bi jih morali imeti (to je slučaj), da bi se normalno razvijali. Slučaj je tudi različno okolje – individualno socializacijsko okolje. To je bolj naključno (da so naši starši naši starši je naključje.). Vsi Slovenci govorimo isti jezik, vsak pa še jezik svoje mame. Slučaj je vedno materializiran v organizmu (zapiše se v genotip ali v nezavedno). Posledica slučaja so vedno materializirane.

Na INTERAKCIJO med okoljem in organizmom gledajo inverzno. Organizem določi vrednost dražljaja iz okolja. Organizem označi, kako reagirati na dražljaj.

ORGANIZEM je naključna celota bioloških dejavnikov in ta povzroča odgovor na dražljaj. Na isti dražljaj organizem ne odreagira vedno isto □ ne samo človek, pač pa vsak živ organizem. Organizem določa vpliv dražljaja. Organizem določi tudi kaj je okolje. Zato se sposoben organizem prilagodi okolje tako kot njemu najbolj pripomore. Organizem je rezultat okolja, vendar na tak način kot ga določi organizem. Organizem vpliva na to, kaj je okolje, vendar pa okolje nazaj vpliva na organizem. Otroci pa se že vrojeni v to okolje. Organizem si na svoj način prilagodi okolje. Organizem je tisti, ki sam sebe določa preko okolja. Koevolucionizem misli z okoljem na materialno okolje (izloči socializacijo).

Največjo možnost preživetja ima tako tisti, ki se bo najbolje prilagodil okolju. Koevolucionisti pravijo, da smo si ljudje sposobni prilagoditi okolje na najboljši način – tehnologija. To je materialna stvar.

KULTURNI MATERIALIZEM

Nastane v Ameriki v 70-ih letih, predstavnik je Mauss. Kulturne razlike razlaga iz naravnega in materialnega okolja. Vsaka kultura je umeščena v specifično geografsko okolje – če smo na severu, nas obdaja sneg, ob ekvatorju pa živali in rastline. Geografsko okolje pogojuje tip ekonomije. Tip ekonomije pa določa tip menjave. Mauss pa meni, da menjava poteka zaradi nezavednega – vsi imajo enak tip menjave ne glede na geografske okolje. Tip menjave pa vpliva na duhovno kulturo v smislu Tylorjeve definicije kulture.